

Psihosocijalna podrška u kontejnerskim naseljima na području grada Siska

Cigler, Emma

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:856093>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Emma Cigler

**PSIHOSOCIJALNA PODRŠKA U KONTEJNERSKIM
NASELJIMA NA PODRUČJU GRADA SISKA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022. godina

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Emma Cigler

**PSIHOSOCIJALNA PODRŠKA U KONTEJNERSKIM
NASELJIMA NA PODRUČJU GRADA SISKA**

DIPLOMSKI RAD

izv. prof. dr. sc. Gordana Berc

Zagreb, 2022. godina

Sadržaj:

1. UVOD	1
1.1. <i>Teorijski okvir – Bronfenbrennerov bio-socio-ekološki model razvoja</i>	3
1.2. <i>Dosadašnje spoznaje o psihosocijalnoj podršci pruženoj nakon potresa</i>	4
2. CILJ ISTRAŽIVANJA	7
3. METODA	7
3.1. <i>Sudionici istraživanja</i>	8
3.2. <i>Postupak</i>	8
3.2.1. <i>Etički aspekti istraživanja</i>	11
3.3. <i>Prikupljanje podataka</i>	13
3.4. <i>Obrada podataka</i>	14
4. REZULTATI I RASPRAVA	15
4.1. <i>Značaj pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska</i>	15
4.2. <i>Okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska</i>	31
4.3. <i>Ograničenja istraživanja</i>	59
4.4. <i>Praktične implikacije</i>	61
5. ZAKLJUČAK	63
Popis tablica	66
6. LITERATURA	67

Psihosocijalna podrška u kontejnerskim naseljima na području grada Siska

Sažetak:

Dosadašnja istraživanja psihosocijalnu podršku opisuju kao proces kojim se nastoji uspostaviti otpornost unutar potresom pogođene zajednice koja ujedno uključuje pojedince, obitelji te cjelokupne zajednice, omogućavajući im razvoj otpornosti od utjecaja kriznih događaja velikih razmjera i pomažući im da se s takvim događajima nose i u budućnosti. Cilj rada je dobiti uvid u iskustva stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska s pruženom psihosocijalnom podrškom. Svrha istraživanja je spoznati kakvo značenje za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska ima pružanje psihosocijalne podrške te koje okolnosti pridonose potrebi stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške. U radu je korišten kvalitativan pristup istraživanja, a pri analizi podataka primijenjen je postupak kvalitativne analize sadržaja. Istraživanje primjenom polustrukturiranih intervjua provedeno je na uzorku od deset stanovnika kontejnerskih naselja. Rezultati istraživanja pokazuju da sudionici istraživanja – osobe starije životne dobi koji su stanovnici kontejnerskih naselja na području grada Siska ukazuju na okolnosti koje pridonose i daljnjoj potrebi za pružanjem psihosocijalne podrške, a navedeno je prepoznato zbog emocionalne preplavljenosti, mentalnih teškoća uzrokovanih potresom te života u neadekvatnim uvjetima. U radu se zaključuje kako postoji potreba za organiziranim zajedničkim druženjima i općenito zajedništvom unutar kontejnerskog naselja, pri čemu dio stanovnika iskazuje zadovoljstvo međuljudskim odnosima, a dio izvješćuje o narušenim međuljudskim odnosima unutar kontejnerskog naselja. U radu je prepoznat izostanak pružanja podrške kod dijela stanovnika kontejnerskih naselja, dok poneki sudionici istraživanja izvješćuju o pruženoj podršci od strane obitelji, prijatelja, stručnjaka i volontera različitih organizacija. Naposljetku, radom se zaključuje kako sudionici iskazuju pristupnost osjećaja zaboravljenosti od strane društva zbog nedostatka informacija od strane gradskih vlasti, pri čemu osjećaju frustriranost zbog neobnovljenih domova te iskazuju neizvjesnost oko vlastite budućnosti.

Ključne riječi: potres, psihosocijalna podrška, mentalno zdravlje, kontejnerska naselja, Sisak

Psychosocial support in container settlements in the area of the city of Sisak

Abstract:

Previous research describes psychosocial support as a process that seeks to establish resilience within an earthquake-affected community that also includes individuals, families and entire communities, enabling them to develop resilience against the impact of large-scale crisis events and helping them to cope with such events in the future. The aim of the thesis is to gain insight into the experiences of residents of container settlements in the area of the city of Sisak with the provided psychosocial support. The purpose of the research is to find out what significance the provision of psychosocial support has for residents of container settlements in the area of the city of Sisak, and what circumstances contribute to the need of residents of container settlements in the area of the city of Sisak for continuous provision of psychosocial support. A qualitative research approach was used in the paper, and a qualitative content analysis procedure was applied during the data analysis. Research using semi-structured interviews was conducted on a sample of ten residents of container settlements. The results of the research show that the research participants - elderly people who are residents of container settlements in the area of the city of Sisak - point to circumstances that contribute to the further need for providing psychosocial support, and the above is recognized due to emotional overwhelm, mental difficulties caused by the earthquake and living in inadequate conditions. The thesis concludes that there is a need for organized social gatherings and general togetherness within the container settlement, with some residents expressing satisfaction with interpersonal relationships, and some reporting impaired interpersonal relationships within the container settlement. The thesis recognizes the absence of support from some of the residents of container settlements, while some research participants report about the support provided by family, friends, experts and volunteers of various organizations. Finally, the paper concludes that the participants express the accessibility of the feeling of being forgotten by society due to the lack of information from the city authorities, where they feel frustrated by unrenovated homes and express uncertainty about their own future.

Key words: earthquake, psychosocial support, mental health, container settlements, Sisak

Izjava o izvornosti

Ja, Emma Cigler pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Emma Cigler (v.r.)

Datum, 04. rujan 2022. godine

1. UVOD

Nakon dva jaka potresa koja su se dogodila 28. prosinca 2020. godine, magnitude 5,2 i 5,0 po Richteru (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije), dana 29. prosinca 2020. godine Sisačko – moslavačku županiju pogodio je potres magnitude 6,2 po Richteru s epicentrom koji je zabilježen 5 km jugozapadno od Petrinje. Velika materijalna oštećenja pretrpjeli su gradovi Sisak, Petrinja i Glina, kao i njihova okolna mjesta, a u potresu je smrtno stradalo i sedam osoba dok ih je nekoliko bilo ozlijeđeno (Ros Kozarić, 2020.).

Krizni događaji poput potresa stvaraju širok raspon problema na razini pojedinaca, obitelji i zajednice. Na svakoj navedenoj razini katastrofe narušavaju potporu koja je inače dostupna, povećavaju rizik od različitih psiholoških i društvenih problema i imaju tendenciju da pojačaju već postojeće teškoće. Tijekom kriznih događaja psihološke i društvene teškoće javljaju se u različitim razmjerima kod većine skupina stanovništva, pri čemu će svaki pojedinac događaj doživjeti na drugačiji način i imat će različite resurse i kapacitete za nošenje s takvim događajima (Inter – Agency Standing Committee, 2012.). Prilikom nastupanja kriznih događaja koji su velikih razmjera, u prvom planu postaju vidljive psihosocijalne potrebe koje obuhvaćaju brigu za sebe i bliske osobe u pogledu njihove budućnosti, a praćene su uznemirujućim tjelesnim, emocionalnim i misaonim reakcijama koje su u konačnici znak emocionalne nestabilnosti pogođene osobe, a mogu dovesti i do razvoja psihičkih kriznih stanja (Ajduković, 2000. prema Ajduković i sur., 2016.). Aktivnosti psihosocijalne podrške trebaju biti usmjerene na sprječavanje novih i smanjivanje postojećih rizika od katastrofa i upravljanje preostalim rizikom, a sve to u cilju jačanja otpornosti i postizanja održivog razvoja zajednice (United Nations, 2016. prema Gray i sur., 2021.).

Referentni centar za psihosocijalnu podršku Međunarodne federacije društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca definira psihosocijalnu podršku kao proces kojim se nastoji potaknuti otpornost unutar potresom pogođenih pojedinaca, obitelji i zajednica, omogućavajući im razvoj otpornosti od utjecaja kriznih događaja i pomažući im da se s takvim sličnim događajima na što bolji način nose i u budućnosti. Poštujući neovisnost,

dostojanstvo i mehanizme suočavanja pojedinaca, obitelji i zajednica, psihosocijalna podrška ujedno promiče obnovu društvene kohezije i infrastrukture. U zajednici je važno provoditi intervencije psihosocijalne podrške koje se odnose na uspostavljanje i jačanje društvenih veza ljudi u pogođenim zajednicama, kao i na poboljšanje cjelokupne psihosocijalne dobrobiti pojedinaca (International Federation Reference Centre for Psychosocial Support, 2009.). Jačanje društvenih veza ljudi u pogođenim zajednicama veže se uz socijalnu podršku jer ona predstavlja jedan od najsnažnijih čimbenika koji mogu pridonijeti poboljšanju mentalnog zdravlja u uvjetima visoke razine stresa (Kawachi, 2001. prema Ajduković i sur., 2016.), kao što je doživljeno iskustvo potresa i život u kontejnerskim naseljima i grupnim smještajima. Naime, oni koji imaju viši stupanj socijalne podrške obično iskazuju manje simptoma depresije i anksioznosti, a samim time i višu razinu psihološke dobrobiti (Kawachi, 2001. prema Ajduković i sur., 2016.). Smjernice o mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci u kriznim situacijama opisuju pojam „mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška“ kao bilo koju vrstu lokalne ili vanjske podrške koja ima za cilj zaštititi ili promicati i/ili prevenirati i liječiti mentalni poremećaj. Mentalne ili psihosocijalne teškoće u uvjetima katastrofa međusobno su povezane, a podrška kod tih teškoća također je usko vezana i preklapa se (Inter – Agency Standing Committee, 2007.). Istraživanje Kuwabara i suradnika (2008.) pokazuju da povijest života u privremenom skloništu ili u domu rođaka nakon potresa, kao i strah od potresa i naknadnih potresa imaju značajan utjecaj na psihički stres pojedinaca. Naposljetku, Shinfuku (1999. prema Kuwabara i sur., 2008.) zaključuje kako dobro fizičko zdravlje uvelike ovisi o dobrom mentalnom zdravlju, a da mentalno zdravlje ovisi o zdravom društvenom okruženju, uključujući primjereno stanovanje i zdravu zajednicu.

Zbog naknadnih potresa koji se i dalje događaju na području Sisačko – moslavačke županije, proces oporavka stanovništva odvija se u kontekstu stalnih stresnih situacija koje i dalje utječu na psihičko stanje pogođenih pojedinaca. Trenutačni odgovori na krizni događaj od iznimne su važnosti, no način na koji su započeti i dugoročno podržani procesi oporavka utjecat će na to hoće li se tijekom vremena ostvariti pozitivni ili negativni ishodi za potresom pogođeno stanovništvo (Mooney i sur., 2011.).

1.1. Teorijski okvir – Bronfenbrennerov bio-socio-ekološki model razvoja

Osobe pogođene katastrofama izložene su nizu visoko stresnih i ugrožavajućih iskustava koji ponajprije mogu biti praćeni iznenadnim promjenama u uobičajenom životu pojedinaca, obitelji i zajednice (Ajduković i sur., 2016.). Upravo zbog navedenog, potrebno je koristiti sveobuhvatni sistemski pristup koji omogućuje konceptualizaciju i odgovor na razini pojedinca, obitelji i zajednice. Iznenadni, neočekivani i nekontrolirani događaji često pridonose kroničnom stresu, a mogu dovesti i do smrti. Budući da nije uvijek potrebno intervenirati kod svih pogođenih katastrofama na individualnoj razini, sveobuhvatni sistemski pristup koji omogućuje konceptualizaciju i odgovor na razini pojedinca, obitelji i zajednice čini se optimalnijim (Hoffman i Kruczek, 2011.). Jedan od najpoznatijih ekosustavnih modela ljudskog razvoja izvorno je predložio Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1979. prema Hoffman i Kruczek, 2011.). U ovom modelu opisano je kako brojni sustavi tvore društveni kontekst koji određuje utjecaj životnih događaja na pojedinca, a samim time i njegov odgovor na te događaje. Katastrofe su samo jedna od vrsta životnih događaja koji se mogu razumjeti korištenjem ekološkog modela. Navedeni model proširen je 1994. godine na bioekološke elemente prema autorima Bronfenbrenner i Cesi (Hoffman i Kruczek, 2011.). Stoga, razumijevanje važnosti i značenja psihosocijalne podrške u krizama velikih razmjera može se objasniti **Bronfenbrennerovim bio-socio-ekološkim modelom razvoja** (Bronfenbrenner, 1979. prema Hoffman i Kruczek, 2011.). Preciznije, kroz navedeni model može se pojasniti važnost pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska jer katastrofe i krizni događaji velikih razmjera koji su ugrožavajući za pojedinca, u isto vrijeme zahvaćaju i sve sustave koji okružuju tog pojedinca. Na razini pojedinca, posljedice uzrokovane kriznim događajem mogu imati utjecaj na dugoročno pogoršanje u mnogim područjima funkcioniranja, a samim time ljudi pogođeni iskustvom katastrofa imaju veći rizik za razvoj psihičkih poremećaja (Galea i sur., 2005. prema Ajduković i sur., 2016.). Mikrosustavi čine sljedeću razinu i uključuju one sustave koji najizravnije i neposredno oblikuju čovjeka (Hoffman i Kruczek, 2011.), poput obitelji, škole, bliskih osoba, vjerskih zajednica (Ajduković i sur., 2016. prema Hoffman i Kruczek, 2011.). Egzosustav obuhvaća one sustave koji neizravno utječu na pojedinca,

poput zdravstvenog sustava, školskog sustava i masovnih medija. Neadekvatnost ovih sustava u odgovoru na masovnu traumu naglašena je u nespremnosti sustava za suočavanje s katastrofama (Hoffman i Kruczek, 2011.). U mezosustavu, učinci katastrofa protežu se dalje od neposrednog utjecaja na pojedinca, pri čemu utječu na ostale društvene mreže. Drugim riječima, katastrofe ne samo da utječu na pojedince u zajednici, već taj utjecaj na pojedinca recipročno djeluje i na šire društvene sustave, poput toga da mreže socijalne podrške postaju „lomljive“, a radno okruženje u zajednici postaje neučinkovito pa tako na primjer zaposlenici nisu u stanju obavljati svoj posao (Erikson, 1994. prema Hoffman i Kruczek, 2011.). Do daljnjeg povećanja stresa, uzrokovanog življenjem u potresom pogođenoj zajednici, dovodi gubitak ili spori oporavak navedenih sustava, a dugoročan negativan utjecaj na to kako pogođeni pojedinci vide svijet oko sebe ima upravo iskustvo kriznog događaja velikog razmjera. Ovakav pogled na situaciju dovodi do smanjenog osjećaja zadovoljstva životom što ujedno potiče i daljnji stres (Ajduković i sur., 2016.). Naposljetku, kronosustav uslijed katastrofe podrazumijeva one promjene, odnosno procese koji se tijekom vremena događaju u čovjeku u interakciji s okolinom te koji čine osnovu za rast i razvoj. Prilagodba na traumatski životni događaj izražava se kroz te procese, pri čemu se navedene promjene događaju na svim spomenutim razinama, odnosno reakcija pojedinca na katastrofu može se razumjeti samo u kontekstu razvojnih procesa i sustava unutar kojih pojedinac funkcionira (Hoffman i Kruczek, 2011.).

Shodno navedenom, Bronfenbrennerov bio-socio-ekološki model razvoja povezuje se s ovim istraživanjem s obzirom da se krizni događaj i iskustvo života pojedinaca koji žive u kontejnerskim naseljima na području grada Siska odražavaju i na sve njima povezane sustave.

1.2. Dosadašnje spoznaje o psihosocijalnoj podršci pruženoj nakon potresa

Nakon prirodnih katastrofa stanovništvo je često prisiljeno napustiti svoje domove, a mnogi moraju bježati na sigurnija mjesta, pri čemu proces raseljavanja može uključivati različite oblike uskraćenosti, rizike zaštite i emocionalne izazove za svakog pojedinca. Za stanovništvo koje živi u kampovima treba pronaći primjerene odgovore na potencijalne stresne situacije koje su povezane s iskustvom prirodnih katastrofa. Sam način na koji se

kampovi koordiniraju i upravljaju može utjecati na dobrobit svakog stanovnika koji se u njima nađe te također utjecati na ublažavanje ili pojačavanje stresa izazvanim iskustvom kriznog događaja (Inter – Agency Standing Committee, 2012.).

Pandit i Nakagawa (2021.) istraživali su interakcijske učinke davanja i primanja podrške na težinu depresije među pojedincima koji su proživjeli iskustvo potresa. Istraživanje je provedeno u ruralnom području Nepala gdje je vanjska podrška bila ograničena, a pojedinci su se oslanjali jedni na druge kako bi se nosili s posljedicama potresa. Istraživanje je pokazalo da i kada su interakcijski učinci davanja i primanja podrške bili zanemareni, razina depresije kod preživjelih smanjivala se primljenom emocionalnom podrškom. To ukazuje na značajne korisne učinke primanja emocionalne podrške nakon katastrofe na depresiju. No, ono što je ključno u odgovoru na katastrofu i vođenju zajednice ka oporavku, lokalni su akteri u zajednici koji trebaju biti angažirani kako bi se izgradilo povjerenje, motiviralo stanovništvo na promjenu ponašanja i osiguralo prihvaćanje intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Strategije i planovi za smanjivanje rizika od katastrofa moraju uključivati i ranjive skupine, odnosno intervencije mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške moraju biti sveobuhvatne (Gray i sur., 2021.).

Osobe koje su izgubile svoje bližnje i vlastitu imovinu u potresu, odnosno oni koji su vrlo vjerojatno zabrinuti za svoju budućnost, trebaju psihosocijalnu podršku kako bi mogli ponovno uspostaviti svoj uobičajen tijek života. U takvim trenucima intervencije psihološke prve pomoći možda nisu dovoljne, stoga je važno uspostavljati učinkovite modele psihosocijalne podrške koji se mogu primijeniti na ljude pogođene potresima, no i u drugim sličnim katastrofama (Ilhan, 2018.).

Istraživanje Seto i suradnika (2019.) prikazuje važnost individualne psihosocijalne podrške pružene nakon iskustva velikog potresa u Japanu koji se dogodio 2011. godine. Individualna psihosocijalna podrška uključivala je širok raspon aktivnosti socijalnog rada u vezi sa životnim uvjetima i zapošljavanjem te pružanjem podrške u vezi teškoća mentalnog zdravlja i ostalim zdravstvenim stanjima. Aktivnosti socijalnog rada uključivale su i teškoće vezane uz zdravlje majke i razvoj djeteta te nošenje sa strahovima

povezanim s katastrofom. Aktivnosti podrške također su uključivale i posjećivanje mjesta prebivališta te mjesta gdje su boravili pogođeni pojedinci kako bi se provjerili njihovi životni uvjeti i zdravstveno stanje te u konačnici pružila podrška osobama u potrebi. Mjesta koja su posjećena od strane stručnjaka odnosila su se na skloništa za hitne slučajeve, montažne privremene domove i privatno iznajmljene stanove za koje je osigurana financijska pomoć (Seto i sur., 2019.).

Stručnjaci su u više navrata posjećivali određene pojedince, uključujući stanovnike montažnih privremenih stanova, visokorizičnu populaciju, osobe za koje se znalo da su imali mentalne poremećaje i prije katastrofe te kućanstva s tek rođenom djecom. Nadalje, u zajednici su određene prostorije u kojima su bile besplatno osigurane aktivnosti mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, kao što su mjesečni psihosocijalni rad na slučaju ili dvomjesečne konzultacije o zdravlju majke i djeteta koje su pružali klinički psiholozi. Aktivnosti su obuhvaćale i usluge savjetovanja koje nisu bile ograničene na pojedince koji su ozbiljno pogođeni katastrofom, već su bile otvorene i za osobe koje nisu patile, ali su živjele u blizini pogođenih ljudi što je rezultiralo lakšom interakcijom među njima (Seto i sur., 2019.).

Razvoj intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške prije potresa ključan je za osiguravanje primjerenog odgovora zajednice na potres te na kasniji razvoj događaja. Zbog nedostatka ulaganja i koordinacije dionika u društvu, uspostavljanje i razvijanje intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške uglavnom je neodrživo, a nedostatak financiranja i potpore za obavljanje ove djelatnosti predstavlja samo jednu od teškoća. No, vidljivo je da nakon potresa dolazi do povećanja svijesti o važnosti mentalnog zdravlja, stoga se i ključni akteri u društvu više bave odgovorima na krizna stanja (Chase i sur., 2018.).

Nakon kriznih događaja koji su velikih razmjera posebice je važno osigurati profesionalne stručnjake za psihosocijalnu podršku i mentalno zdravlje koji će s pogođenim pojedincima raditi na razumijevanju tugovanja nakon katastrofa. Shodno navedenom, autorica Eyre (2017.) navodi kako su u norveškom iskustvu katastrofa, ožalošćeni ljudi istaknuli važnost razumijevanja, empatije i dobrog odnosa sa svojim pomagačima, dok je u nastavku rada

istaknuta i važnost rada stručnjaka s posebnim kvalifikacijama i sposobnošću da se pojedincima objasne tuga i stres nakon katastrofe (New Zealand Red Cross, 2016. prema Eyre, 2017.). U radu s osobama koje su doživjele katastrofu važno je da im stručnjak osigura ozračje u kojem se osjećaju „potvrđeno“ te da budu „stručnjaci“ u vlastitom iskustvu, kao i pružatelji međusobne podrške. Podržano dijeljenje iskustva, znanje kada napustiti savjetodavni proces i dopuštanje ljudima da preuzmu kontrolu nad svojim oporavkom, kao i razvoj grupe za podršku, uspostavlja samostalnu učinkovitost osoba te u konačnici i učinkovitost cjelokupne zajednice (Eyre, 2017.).

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je dobiti uvid u iskustva stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska s pruženom psihosocijalnom podrškom.

Istraživačka pitanja na koja će se nastojati odgovoriti u ovom radu su:

1. Kakvo značenje ima pružanje psihosocijalne podrške za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska?
2. Koje okolnosti pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska?

3. METODA

U skladu s navedenim ciljem istraživanja korišten je kvalitativni pristup prikupljanja i analize podataka. Za prikupljanje empirijske građe korišten je polustrukturirani intervju prema unaprijed osmišljenom istraživačkom protokolu (Guthrie, 2010.), pri čemu se analiza podataka radila temeljem pristupa koji je u literaturi poznat pod nazivom kvalitativna analiza sadržaja (eng. *qualitative content analysis*). Kvalitativna analiza sadržaja pouzdana je metoda analize podataka jer slijedi sustavne korake analize, relativno je financijski pristupačna za implementaciju i smatra se nenametljivom jer ne zahtjeva izravnu interakciju sa sudionicima istraživanja prilikom analiziranja podataka (Renz i sur., 2018.).

3.1. Sudionici istraživanja

Istraživanje je provedeno na uzorku od deset stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska. Sudionici istraživanja odabrani su metodom namjernog uzorka (Milas, 2009.). Od ukupno deset stanovnika kontejnerskih naselja u istraživanju je sudjelovalo šest žena i četiri muškarca, a budući da su u istraživanju sudjelovale osobe starije životne dobi od 66 do 84 godine, prosječna dob sudionika istraživanja iznosila je 73,5 godina. Ostale specifičnosti sudionika istraživanja odnose se na njihovo proživljeno iskustvo razornog potresa i stambeni objekt u njihovom vlasništvu koji ima žutu ili crvenu naljepnicu. Većina sudionika istraživanja živi dulje od godine dana u kontejnerskom naselju na području grada Siska, što je također jedna od specifičnosti odabranih sudionika.

3.2. Postupak

Istraživanje je provela studentica diplomskog studija socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, koja je ujedno i autorica ovog rada. Kako bi se istraživanje provelo u kontejnerskim naseljima na području grada Siska stupilo se u kontakt s djelatnicima Gradskog društva Crvenog križa Sisak te s lokalnim Stožerom Civilne zaštite Grada Siska. Kontejnerska naselja, kao i njihovo uspostavljanje i koordinacija, pod vodstvom su lokalnih stožera Civilne zaštite, a koordinatori za psihosocijalnu podršku Gradskih društava Crvenog križa obilaze korisnike smještene u kontejnerskim naseljima te pružaju individualnu i grupnu psihosocijalnu podršku. Prema potrebi i kompleksnosti teškoća, koordinatori za psihosocijalnu podršku pojedince upućuju u druge relevantne institucije, poput Centra za socijalnu skrb Sisak (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.). Istraživanje je provedeno u četiri kontejnerska naselja na području grada Siska u tjednu od 04. do 11. srpnja 2022. godine. Za provedbu istraživanja bilo je potrebno odobrenje Stožera Civilne zaštite Grada Siska. Kontejnerska naselja koja su obuhvaćena istraživanjem su:

1. Kontejnersko naselje „Fistrovićeva“,
2. Kontejnersko naselje „CRK Kolodvor“,
3. Kontejnersko naselje „Petrijnska“ i
4. Kontejnersko naselje „Lonjska“.

Kako bi se usmjerilo na specifičnu populaciju koju se željelo istražiti, odnosno na stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska koristio se **namjerni uzorak** (Milas, 2009.). Namjerni uzorak jedna je od kategorija ne-probabilističkih metoda uzorkovanja, a prednost navedene metode leži u jednostavnosti, ekonomičnosti i malim izdacima što ih iziskuju takva istraživanja, kao i vremenski kraćem opsegu u kojem ih je moguće provesti (Milas, 2009.).

U ne-probabilističkim metodama uzorkovanja šanse odabira za svaki element su nepoznate, ali se umjesto toga koriste karakteristike populacije kao osnova odabira. Jedinice uzorka odabrane su jer imaju posebne značajke ili karakteristike koje će omogućiti detaljno istraživanje i razumijevanje središnjih tema koje istraživač želi proučiti (Ritchie i Lewis, 2003.). Nadalje, za primjenu namjernog uzorka trebali bi biti zadovoljeni određeni kriteriji (Galloway, 2005.), a odluke o tome koji se kriteriji za odabir koriste često se donose u ranim fazama planiranja istraživanja (Ritchie i Lewis, 2003.).

Za metodu prikupljanja podataka korišten je **intervju** koji je obuhvaćao unaprijed osmišljenih 39 glavnih pitanja te dodatna potpitanja otvorenog tipa. Istraživački intervju podrazumijeva interakciju kroz razgovor između dvije osobe, koji je potaknuo intervjuer, a u svrhu prikupljanja informacija koje su važne za fenomen koji se nastoji istražiti (Cannell i Khan, 1968. prema Milas, 2009.). Stake (2010.) također naglašava dobivanje jedinstvenih informacija ili interpretacija koje posjeduje intervjuirana osoba, kao jednu od glavnih svrha korištenja metode intervjua. Nadalje, kao što je navedeno, u istraživanju je korišten **polustrukturirani intervju**. U kvalitativnim intervjuima odnos između istraživača i sudionika nije strogo strukturiran, odnosno ne postoji upitnik koji sadrži potpuni popis pitanja koja istraživač treba postaviti sudioniku istraživanja. Istraživač ima okvir studijskih pitanja, ali specifično verbalizirana pitanja koja se postavljaju svakom sudioniku razlikuju se ovisno o kontekstu i okruženju intervjua. Kvalitativni intervju slijedi tijekom razgovora, a sam intervju će dovesti do svojevrsnog društvenog odnosa, pri čemu je kvaliteta odnosa individualizirana za svakog sudionika istraživanja (Yin, 2010.).

Shodno navedenom, polustrukturirani intervjui također dopuštaju i određenu fleksibilnost u promjeni redoslijeda intervjuirajućih pitanja kako bi se time osigurao prirodan tijek

razgovora (Guthrie, 2010.). U razgovoru u kvalitativnom intervjuu, sudionici mogu varirati u izravnosti odgovaranja na pitanja, odnosno oni u nekim odgovorima mogu biti više iskreni, dok u nekima mogu biti stidljivi, a istraživačev zadatak je da prepozna razliku između toga (Yin, 2010.). Kvalitativni intervju zahtjeva aktivno slušanje i uloženi napor da se osobu doista čuje i razumije (Yin, 2010.), pri čemu slušati znači biti svjestan zvukova i primati te zvukove, a čuti znači primati zvukove, ali i što je moguće točnije razumjeti njihovo značenje (Nelson – Jones, 2007.). U konačnici, aktivno slušanje uključuje slušanje, upamćivanje rečenog, davanje značenja glasu i govoru, opažanje neverbalnih znakova i uzimanje u obzir osobni i društveni kontekst u kojem se komunikacija odvija (Nelson – Jones, 2007.). Obzirom na navedeno, prilikom provedbe polustrukturiranog intervjua u fokusu su bili i osobni i društveni kontekst u kojem se komunikacija odvijala, odnosno činjenica da su stanovnici kontejnerskih naselja smješteni u kontejnerima nakon što su pogođeni kriznim događajem velikog razmjera koji je za njih bio iznenađan, nekontroliran i mogao je doprinijeti kroničnom stresu (Hoffman i Kruczek, 2011.). U istraživanju Koordinacije humanitaraca Sisačko – moslavačke županije (2021.) utvrđeno je kako 41% samačkih kućanstava u kontejnerskim naseljima čine osobe starije životne dobi. Upravo razgovor „licem u lice“ s osobama starije životne dobi u kontejnerskim naseljima omogućava stjecanje uvida u mnoštvo različitih osobnih iskustava vezanih uz pruženu psihosocijalnu podršku.

Zaključno, polustrukturirani intervju bio je prikladan za ovo istraživanje jer je označavao dobru podlogu za vođenje razgovora kojim se nastojalo razumjeti značenje koje pružanje psihosocijalne podrške ima za stanovnike kontejnerskih naselja, kao i okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranom psihosocijalnom podrškom (Milas, 2009.). Naime, potreba za osiguravanjem kontinuirane psihosocijalne podrške ranjivim skupinama od iznimne je važnosti, a kako bi se ista osigurala i učinila dostupnom, važno je uspostaviti jačanje lokalnih kapaciteta i resursa zajednice. Osim podmirivanja osnovnih životnih potreba, osmišljavanje i organiziranje različitih društvenih i sportskih aktivnosti, pomoglo bi ranjivim skupinama prilikom nošenja s vlastitim ograničenjima i doprinijelo bi boljem

psihosocijalnom statusu pojedinaca (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.).

3.2.1. Etički aspekti istraživanja

Na pitanja istraživačke etike odgovoreno je iz aspekta samog pristupa sudionicima istraživanja, informiranog pristanka i osjetljivosti na sudionikovo sudjelovanje u istraživanju. Istraživanje je provedeno samostalnim dolaskom istraživačice u kontejnerska naselja pri čemu je od odabranih potencijalnih sudionika istraživanja zatražen pristanak za sudjelovanje pismenim putem, kao i usmena potvrda pristanka snimanja intervjua na samom početku snimanja. Kako bi se dobio informirani pristanak stanovnika kontejnerskih naselja za sudjelovanje u istraživanju, bilo je potrebno pružiti im informacije o temi istraživanja, cilju i svrsi, istraživačici, o tome kako će se podaci koristiti i što će se od njih kao sudionika zahtijevati (Ritchie i Lewis, 2003.).

Nadalje, sudionike istraživanja bilo je potrebno informirati i o vremenu trajanja istraživanja i o načinu sudjelovanja. Bilo je važno jasno navesti hoće li sudionici biti identificirani i kako će se zaštititi njihov identitet. Informirani pristanak također se temeljio na tome da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, pri čemu je na umu trebalo imati da pristanak nije apsolutan i da ga je ponekad potrebno ponovno ispitati, osobito tijekom prikupljanja podataka (Ritchie i Lewis, 2003.).

Kako bi se pokazala osjetljivost na sudionikovo sudjelovanje u istraživanju, bilo je potrebno promisliti o implikacijama za odgovarajući način informiranja sudionika, kao i odgovarajućem pristupu istraživačice. Za neke sudionike može biti prikladno skratiti tijek intervjua, npr. za osobe starije životne dobi unutar kontejnerskog naselja kada se osjeti da im tijekom intervjuiranja postaje zamorno, kao i za osobe s određenim vrstama invaliditeta, poput osoba s oštećenjem sluha (Ritchie i Lewis, 2003.). Također, etičku dilemu ili izazov mogla je predstavljati situacija u kojoj se primijetilo da osobama otvorena pitanja djeluju zastrašujuće ili im je na njih teško odgovoriti. U takvim situacijama koristila su se izravnija i konkretnija pitanja, odnosno potpitanja (Ritchie i Lewis, 2003.).

Zbog situacija u kojima sudionici istraživanja mogu biti emocionalno preplavljeni, što može biti kod osoba s doživljenim iskustvom katastrofe ili kriznog događaja (Ajduković i sur., 2016.), u planiranju istraživanja osigurane su odgovarajuće mjere koje se odnose na pružanje informacija o relevantnim organizacijama za podršku ili drugim potrebnim informacijama. Navedeno posebice može biti ako se istraživanje odnosi na osjetljive teme, u ovom slučaju na proživljeno iskustvo traumatskog događaja, život u kontejnerskom naselju te pruženoj psihosocijalnoj podršci u tom kontekstu (Ritchie i Lewis, 2003.). Emocionalno preplavljenim osobama potrebno je pružiti informacije koje su jednostavne, točne i u tim trenucima prikladne. Potrebno je pokazati ljubaznost i osjećajnost (Ajduković i sur., 2016.) i osobu pitati može li nastaviti razgovarati te poštovati njezinu odluku, kako god ona utjecala na provedbu istraživanja. Zbog prirode razgovora sudionicima istraživanja osigurana je psihološka podrška u Gradskom društvu Crvenog križa Sisak na način da im je ostavljen kontakt koordinatorice za psihosocijalnu podršku ukoliko osjete potrebu za razgovorom. Također, ostavljen im je kontakt i koordinatorice smještaja ukoliko budu imali određena pitanja vezano uz njihov smještaj. Zbog osjetljivosti teme te osobnog iskustva potresa, podrška je osigurana i istraživačici putem Savjetovališta za studente Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Zaključno, važno je da se prema sudionicima istraživanja odnosi s poštovanjem i sukladno njihovim kulturnim i društvenim normama (Ajduković i sur., 2016.). Što se tiče anonimnosti, ona podrazumijeva situaciju u kojoj identitet sudionika nije poznat izvan istraživačkog tima, o čemu je također bilo važno informirati sudionike istraživanja. Kako bi se sudionicima osigurala povjerljivost, važno je da se prilikom transkribiranja intervjua ne pišu imena i prezimena spomenutih ljudi, već samo inicijali (Ritchie i Lewis, 2003.). Shodno navedenom, sudjelovanje stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska u potpunosti je bilo **dobrovoljno**, pri čemu im je naglašeno da u bilo kojem trenutku imaju mogućnost odustati od sudjelovanja u intervjuu. Stanovnici kontejnerskih naselja na području grada Siska upoznati su s time da će razgovor ostati posve **anoniman** budući da im nisu bila postavljena pitanja koja otkrivaju njihov identitet. Obrada podataka u skladu je s načelom **povjerljivosti**, a podaci su obrađivani isključivo u znanstvene svrhe.

Razgovori sa stanovnicima kontejnerskih naselja su nakon obrade podataka obrisani. O svemu navedenom stanovnici kontejnerskih naselja bili su obaviješteni prije same provedbe intervjuja.

3.3. Prikupljanje podataka

Za potrebe ovog istraživanja osmišljen je protokol s pitanjima kojima su se nastojala ispitati različita područja od iznimne važnosti za samo istraživanje, poput doživljenog iskustva potresa, života u kontejnerskom naselju i pružene psihosocijalne podrške. Protokol se sastojao od pitanja u uvodnom dijelu intervjuja vezanih uz dob sudionika i način ostvarivanja mjesečnih primanja. Vezano uz istraživačko pitanje „Kakvo značenje ima pružanje podrške za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska?“ postavljena su potpitanja poput „Tko Vam je pružao podršku neposredno nakon potresa?“, „Na koji način Vam je sada pružena podrška?“, „S kime ste do sada sve razgovarali o potresu i životu u kontejnerskom naselju?“, „Kakvo značenje za Vas ima pomoć volontera?“, „Na koji način su Vam stručnjaci pružali pomoć?“. Uz drugo istraživačko pitanje „Koje okolnosti pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska?“ postavljena su potpitanja poput „Koliko dugo živite u kontejnerskom naselju?“, „Kako biste opisali kvalitetu Vašeg života u kontejnerskom naselju?“ te „Na koji način se organiziraju zajednička druženja u kontejnerskom naselju?“. Shodno navedenom, u središnjem dijelu intervjuja ispitano je iskustvo potresa i podrška, a dodatnim pitanjima ispitani su međuljudski odnosi stanovnika kontejnerskih naselja i provođenje slobodnog vremena, kako vlastitog tako i organiziranog kroz zajednička druženja. Važan dio protokola odnosio se na razgovor s drugima, podršku volontera, podršku stručnjaka i pogled na budućnost. U završnom dijelu protokola sudionici istraživanja imali su priliku istaknuti što im je najpotrebnije u kontejnerskom naselju, što im nedostaje te što bi za njih značila mogućnost razgovora sa stručnom osobom. Na samom kraju sudionici istraživanja imali su mogućnost reći nešto vezano uz potres i iskustvo života u kontejnerskom naselju, a što nisu bili ispitani od strane istraživačice.

3.4. Obrada podataka

Podaci u ovom istraživanju analizirani su tzv. kvalitativnom analizom sadržaja (eng. *qualitative content analysis*) u kojoj početno kodiranje počinje s teorijom ili relevantnim nalazima istraživanja. Tijekom analize podataka, istraživači uranjaju u podatke i dopuštaju da teme proizađu iz dobivenih podataka. Svrha kvalitativne analize sadržaja obično je potvrditi ili proširiti konceptualni okvir ili teoriju te pružiti detaljni opis određenog fenomena. Kako bi podržala valjane i pouzdane zaključke, kvalitativna analiza sadržaja uključuje skup sustavnih i transparentnih postupaka za obradu podataka (Zhang i Wildemuth, 2009.).

Kvalitativna analiza podataka zahtjeva pažljivo čitanje teksta, razmišljanje o podacima i zapisivanje interpretacija teksta (Hsieh i Shannon, 2005. prema Renz i sur., 2018.). Analiza podataka izazovna je i za istraživače uzbudljiva faza procesa kvalitativnog istraživanja koja podrazumijeva spoj kreativnosti, sustavnog pretraživanja, inspiracije i marljivog otkrivanja (Ritchie i Lewis, 2003.). Takva metoda zahtjeva određeno vrijeme i rad jer se podaci analiziraju korak po korak, slijedeći specifična pravila postupka analiziranja podataka kako bi se osigurala pouzdanost metoda i nalaza studije (Lincoln i Guba, 1985. prema Renz i sur., 2018.).

Ovisno o ciljevima istraživanja, kvalitativna analiza sadržaja može biti fleksibilnija ili standardiziranija, no općenito se može podijeliti u sljedeće korake (Zhang i Wildemuth, 2009.):

1. Priprema podataka
2. Definiranje jedinica analize
3. Postupak kodiranja
4. Izbor i definiranje relevantnih kodova i kategorija
5. Testiranje kodova na uzorku teksta
6. Izvlačenje zaključaka iz kodiranih podataka
7. Izvještavanje o metodama i nalazima

Kako bi se dobiveni podaci mogli obraditi, iz snimki intervjua napravljeni su pisani zapisi, tzv. transkripti razgovora stanovnika kontejnerskih naselja s istraživačicom. Navedeni pisani zapisi bili su temelj za daljnju obradu prikupljenih podataka, a s obzirom na duljinu intervjua, transkript od svakog sudionika razlikovao se po broju stranica. Za svako istraživačko pitanje iz dobivenih podataka definirane su određene kategorije koje su utvrđene postupkom kodiranja. Nalazi koji su prikazani kroz rezultate i raspravu ovog istraživačkog rada, potkrijepljeni su izjavama sudionika istraživanja koje su označene slovom S koje označava početno slovo riječi „sudionik/ica“ te brojkom koja označava redni broj sudionika istraživanja. Sudionicima istraživanja dodijeljene su brojke od 1 do 10, odnosno dodijeljene su im šifre od S01 do S10.

4. REZULTATI I RASPRAVA

U nastavku rada slijedi prikaz dobivenih rezultata istraživanja sukladno ranije navedenom cilju istraživanja, kao i prikazanim istraživačkim pitanjima.

4.1. Značaj pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska

Prvim istraživačkim pitanjem „**Kakvo značenje ima pružanje psihosocijalne podrške za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska?**“ dobiveno je slijedećih sedam kategorija prikazanih Tablicom 4.1.

Tablica 4.1. Značaj pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska

PODRUČJE ISTRAŽIVANJA: Značaj pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska	
KATEGORIJE	KODOVI
1. Početni odgovor na krizni događaj	1. Smještanje pogođenog stanovništva u prihvatilišta 2. Pružanje podrške u prihvatilištima neposredno nakon potresa
2. Zadovoljstvo kvalitetom života u kontejnerskom naselju	1. Zadovoljstvo uvjetima stanovanja 2. Mogućnost klimatiziranja prostora 3. Prisutnost osjećaja sigurnosti 4. Prisutnost osjećaja zahvalnosti
3. Zadovoljstvo međuljudskim odnosima u kontejnerskom naselju	1. Dobri međuljudski odnosi 2. Zajedništvo

	3. Zajedničko provođenje slobodnog vremena
4. Pružena podrška stanovnicima kontejnerskih naselja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podrška obitelji 2. Podrška prijatelja 3. Podrška djelatnika i volontera Gradskih društava Crvenog križa 4. Organizirana druženja od strane Gradskih društava Crvenog križa 5. Podrška volontera različitih organizacija 6. Podrška stručnjaka
5. Razgovor o iskustvu potresa i životu u kontejneru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Značaj razgovora sa stručnjacima 2. Značaj razgovora s drugim stanovnicima kontejnerskih naselja
6. Potreba za organiziranim zajedničkim druženjima unutar kontejnerskog naselja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Želja za zajedničkim druženjima 2. Korisnost zajedničkih druženja
7. Pozitivna iskustva tijekom krizne situacije	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomaganje drugima u potrebi 2. Provođenje vremena s bliskim osobama 3. Empatija među stanovnicima kontejnerskih naselja

Početni odgovor na krizni događaj podrazumijeva smještanje pogođenog stanovništva u prihvatilišta: „...mi smo otišli dolje u školu. Al bilo je dolje dobro. Stvarno su bili izvrsni kuhari. Mijenjali se svakih pet dana drugi. To ne znaš koji su od kojih bolji bili. Oš ovu juhu, ak ne valja ova drugu ti da, šta očete, šta trebate, voća dosta bilo, naranči i jabuka, svega je tog bilo. Ono je bilo, eto Bože me oprost, kako ono babe kažu ni ne osjeteš za zlo kad te tako ljudi prime fino.” (S01), „U 22. lipanj, u dvoranu u školi... Nikako, to danonoćno uvijek neko telefonira. Tamo je dan kad zovu, recimo Romi, nebitno i to su ljudi, ali nikad mira. Onda sam, onda su me preselili u kontejner plavi na Prvču, al tamo nema ni vode, nema ni wca, nema ništa, a ja često mokrim. To sam predala im povijest moje bolesti. I doktorica je rekla da mi nađu negdje smještaj s vodom jer to je bilo dalje nego do trave (pokazuje), ono miješa kiša, snijeg, ja moram u wc... Nikako, nikako. Meni je bilo došlo već da sama sebi presudim. Nikako i gotovo. I onda su mi dali to.“ (S10), kao i pružanje podrške u prihvatilištima neposredno nakon potresa: „Pa tako ispitivale „Jel vam dobro?“, „Kako Vam je?“, „Jel Vam slabo?“, „Jel Vam treba doktor?“ Stvarno su se zauzimali. I „jel Vam nešta treba, recite.“ Stvarno su bili ljudi humani, nemaš pojma.“(S01), „Podršku nam je držala, odmah na početku, to je bilo u prvom mjesecu

prošle godine, bila ovoga, psih... doktori su dolazili, mjerili tlak i šećer i, a ovdje u kontejneru, ovdje nikako... Niko, uopšte nas ni ne gleda...“ (S05).

U Sisačko – moslavačkoj županiji potres je utjecao na uvjete živote oko 100 000 ljudi, pri čemu je nekoliko tisuća ljudi ostalo bez domova nakon čega je nastala velika potreba ljudi pogođenih potresom za smještajnim jedinicama. Neki su potražili smještaj kod svojih prijatelja i rodbine, a ostali su se morali osloniti na smještaj koje su osigurale država, županija i gradske vlasti, pa su tako, što se tiče grada Siska, pojedinci prvotno smješteni u sportsku dvoranu u Sisku, kao i u osnovne škole u Sisku. Osobama koje su predale zahtjeve za privremeni smještaj, isti im se osigurao u stambenim kontejnerima ili mobilnim kućicama (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.).

Kako bi iskustvo boravka u privremenom smještaju bilo što ugodnije za stanovnike pogođene potresom, važno im je osigurati uvjete shodno njihovim socio – kulturnim, ekonomskim i društvenim potrebama, životnim navikama i obiteljskim strukturama (Baradan 2002., prema Yüksel i Hasirci, 2012.). Kod smještaja u privremene objekte važno je posebnu pozornost pridati privatnosti pojedinaca, a uz manje prilagodbe dizajna, ova i druge potrebe mogu biti podmirene na relativno jednostavan i isplativ način, znatno smanjujući utjecaj na žrtve potresa (Badri i sur., 2006. prema Yüksel i Hasirci, 2012.).

Nakon kriznog događaja važno je pogođenim stanovnicima zajednice osigurati psihološku prvu pomoć te ostale intervencije mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Važno je razmotriti na koji način u privremenom smještaju uspostaviti primjeren odgovor na krizni događaj te upravljati specifičnom situacijom. Djelatnici i volonteri koji se nađu u radu s pogođenim stanovnicima prilikom početnog odgovora na katastrofu trebaju biti svjesni vlastitih vještina koje su potrebne kako bi se izbjegla daljnja emocionalna šteta korisnika, a ključno je i da su u stanju prepoznati hitne psihosocijalne potrebe. U takvim situacijama važna je i koordinacija sustava kako bi se znalo koga treba izvijestiti o potrebama pogođenih stanovnika, a ponuda intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške treba odgovarati potražnji za uslugama u kontejnerskim naseljima (Inter - Agency Standing Committee, 2012.).

Rezultati istraživanja pokazuju kako se kategorija **zadovoljstvo kvalitetom života u kontejnerskom naselju** prvenstveno očituje kroz zadovoljstvo uvjetima stanovanja: „I sreća je da ima ovih kontejnera, šta bi bilo da ih nema. I tako, pogotovo u ovoj situaciji, i ovo sve što ima tu, svima su popucale kuće i njima treba, to je i država tako smislila, tako da... Onolko koliko nama treba za život sve imamo, vidite imam klimu, uređaje, ovo je moje, mogo bi još donijeti ako treba...” (S06), „Slušajte, o kvaliteta života je ovdje onaka kako si je tko napravio uvjete. Ja sam si recimo, evo vidite sami, tu napravio određene uvjete za stanovanje. I meni je čisto solidno... Ja sam u potpunosti zadovoljan, nemam nikakvih problema, niko me ne smeta. Dobivamo i tu hranu što je isto vrlo pozitivno, od našeg Crvenog križa, i države i tako redom. Prema tome, u potpunosti sam zadovoljan sa smještajem i kažem, uložio jesam, ali nije mi žao.” (S03) i „A meni je ovdje super. Ja nemam stvarno šta reći. Sve je super. Ljudi i što se tiče svega ovdje u samom kontejneru mi je super. Sve sam podredila prema sebi.“ (S09). Nadalje, očituje se i kroz mogućnost klimatiziranja prostora: „Dakle ambijent, klima mi je, klimatski uređaji su, klimatizacija radi dobro, tako da se mogu i fizički dosta dobro osjećati. Da toga nema, sigurno ne bi ovaj, baš ne podnosim tako najbolje vrućinu, pogotovo ne ove ekstremne i u takvom prostoru. Jer kontejner sam po sebi ono da nema klimu bilo bi gotovo nemoguće unutra funkcionirat, tako da kažem u tom smislu sam isto zadovoljan...” (S04); prisutnost osjećaja sigurnosti: „Pa recimo ono što mi trenutno, što mi predstavlja nekakvu najveću satisfakciju to je neki duševni mir kad mogu doć, legnem i znam da sam na sigurnom, da i u slučaju nekakvih potresa kontejner mi pruža neku sigurnost.“ (S04) te naposljetku, ova kategorija podrazumijeva i prisutnost osjećaja zahvalnosti: “I ja sam zahvalna onim ljudima koji su nas tu doselili. Zahvalna, jer to se stvorilo preko noći, trebalo je tolike kontejnere moći dovući tu. Neko samo priča bezveze, ali trebalo je to sve moći, tko god to zmogo, ja sam mu zahvalna i da je tu postavio i da na nas nije kap kiše pala.” (S01).

Jedna od najvažnijih stvari nakon katastrofe je da privremeni smještaj bude dostupan što je prije moguće. Međutim, hitnost u ovom slučaju ne smije zanemariti ključne aspekte koji jamče primjerenost i održivost smještajnih jedinica. Pri dizajniranju privremenih stambenih objekata važno je pomaknuti fokus s projektiranja skloništa na razmišljanje o

stvaranju domova, kojim će se pokazati osjetljivost na nastalu situaciju. Nadalje, privremeni stambeni objekti moraju biti dovoljno otporni i pružiti zaštitu od vanjskih čimbenika kao što su kiša, vjetar, snijeg, visoke temperature i ostalo. Privremeni smještaji trebaju biti i različitih dimenzija, kako bi odgovarali potrebama svake obitelji u pogledu prostora, omogućujući varijacije s obzirom na veličinu obitelji. Od izuzetne važnosti je i da prostor pruža udobnost, pri čemu se treba voditi računa o odgovarajućim uvjetima za privatnost, unutarnju temperaturu, prirodno i umjetno osvjetljenje, ventilaciju itd. Korisnicima prostorija treba biti omogućeno lakše personaliziranje jedinica, što im može pomoći da se osjećaju privrženijima svojim prostorima (Félix i sur., 2015.).

Kako bi se olakšala svakodnevica osoba starije životne dobi u montažnim privremenim kućicama te kako bi dobili podršku oko poboljšanja životnih uvjeta, nakon velikog potresa u Japanu pruženi su im obroci kao i druge popratne potrepštine. Također, pružena je podrška i u prodaji rukotvorina koje su izrađivale osobe starije životne dobi kako bi od njih stekli prihod. Tijekom obavljanja ovih aktivnosti, stanovnici su se često okupljali u prostorima zajednice i provodili vrijeme u međusobnoj komunikaciji (Seto i sur., 2019.).

Kategorija **zadovoljstvo međuljudskim odnosima u kontejnerskom naselju** podrazumijeva dobre međuljudske odnose: „...*Mi smo ovdje kao jedna, ha čak, sve, svakim danom postajemo sve bliže tome da budemo kao jedna velka obitelj.*” (S03), „*Isti. Isti, s nikim problema, sa svima smo dobro i mislim ono, svi, baš ono koji jesmo tu. I slavili smo zajedno i krizmu i pod šatorom i mislim stvarno su dobro.*“ (S08), „*Pa ja koliko vidim, pa nema tu nikakvih problema. Ljudi su bez obzira na situaciju u kojoj smo se našli, pa dosta dobri... Ono koliko ja uočavam pa na razini normale, u odnosu na situaciju koja nas je zadesila.*“ (S09); zajedništvo: „*Pa nema tu sad osim toga ništa više reći, kažem drago mi je da su ljudi shvatili taj problem te katastrofe, takav kakav je, da smo se stvarno, što kažu, na jednoj ljudskoj osnovi skupili, ustvari silom prilika tu skupili, da smo spremni jedno drugom pomoć, kolko treba ili kad treba normalno. Mislim ovde financijski nema takvih koji bi mogli, ali na socijalnoj osnovi ima puno toga gdje dobra riječ puno znači. Prema tome, kažem ja mogu samo pozitivu sve reći i želio bi da to tako i ostane.*” (S03); zajedničko provođenje slobodnog vremena: „*A ima nas tu oko stola, pun stol navečer. Ja*

se nasmijem, ja želim svakom dobro, ja ti sve okrenem na šalu. Pa volim ja, mislim ne volim biti ka vuk samotnjak sama.” (S01), „Dođe mi prijatelj ovaj, susjed, onda s njime, s njegovom ženom. Onda odem na tržnicu, onda sa prijateljima se nađem, s prijateljicama na tržnici, al to ne idem svaki dan jer onda moram potrošiti novaca znate.“ (S02), „Pa evo imamo taj stol, upravo tu, ja kupim recimo, dovezem s placu, kupim trešnje ili kruške, ili bilo šta, donesem za taj stol, aj evo tko će, teta A. opere, tko oće, da se malo počastimo i tako redom. Teta A. uvijek ima, nešta i ili nekakvoga pića, popije se istina, ovdje u našem dijelu se ne opija.” (S03).

Stvaranje i razvoj društvenog kapitala od značajne je važnosti u oporavku pojedinaca nakon iskustva potresa. Pojedince je potrebno potaknuti na interakciju kroz integraciju i socijalnu koheziju, stvaranje mreža solidarnosti, komunikacijskih mreža i podrške među članovima pogođene zajednice. Također, potrebno je postići učinkovitu koordinaciju aktivnosti u zajednici koje potiču kvalitetno vodstvo rekreacijskih grupa, vjerskih i duhovnih sastanaka, političkih i institucionalnih veza te aktivnosti psihosocijalne podrške. Time bi se građane pogođene potresom potaknulo na formiranje grupa sa zajedničkim interesima u kojima bi zajednički radili na identificiranju potreba te u konačnici i snaga za njihovo rješavanje (Fernandes i sur., 2013.).

Kroz kategoriju **pružena podrška stanovnicima kontejnerskih naselja** prepoznate su: podrška obitelji: *„Pa najviše ja familiji davo podršku i familija meni...Pa često, imam dva sina tu u Sisku i često me posjete i imam osmero unučadi, unuke me posjećuju, imam šestero praunučadi... dovedu i ja idem kod njih i tako da često smo što kažu, i u kontaktu i evo oni dođu tu, ja odem malo kod njih kad se ukaže prilika...” (S03), „Sin me zove skoro svaki dan, svaki drugi... On je u Engleskoj, tamo ima, ima suprugu i dvoje djece...” (S06), „Da, da. Svakako! Svakako!... Pa ovisno, tjedno dva, tri puta, znaju kad dođu u Si... u grad, znaju doć jer moja djeca su zaposlena. I čujemo se i mobitelom i posjećuju me...” (S09), *Pa moja unuka, unuk, sin, kćer. Kćer mi je tu pri ruci pa ona zove skoro pa svaki čas.” (S10);* podrška prijatelja: *„A prijatelji da. I susjede su mi bile jedno dvije od tuda od mene i ta moja prijateljica što mi je taj rešo dala i ta susjeda što sam se našla k njoj, kod nje kad je bilo potres.” (S01), „A sad malo prijatelji pa onda oni to razumiju znaš**

kao. Da se strpim, da će bit stan, da će to bit sve oke. Reko kad, dok odem dva metra pod zemlju.“ (S02), „Ovdje u ovom prostoru gdje sam zadnjih nekoliko mjeseci nije još nitko bio, a u prvom u ovom prostoru gdje sam bio ovaj dakle naselje HEP u Fistrovićevoj tamo mi je bilo nekoliko mojih prijatelja i susjeda koji su mi pomogli nešto donesti, došli mi u posjetu, donijeli neke poklone i tako u tom smislu ovaj znači misle na nas.“ (S04); podrška djelatnika i volontera Gradskih društava Crvenog križa: “Crveni križ je bio prvi i dolje u školi, pazili na nas. Ja ću i opet pohvaliti te ženskice, one su došle čak iz Like i iz Ogulina su baš bili. I oni su sjedile jadne spavale na stolicama pored nas i pazile na nas. Ja sam bila stvarno koma. Mene zdrma potres... Crveni križ je bio zakon. Ja ću uvijek Crveni križ hvaliti i zahvalna sam im gdje su god i imam ja jedno dve curice tako u mobitelu pa se čujemo.” (S01), „Pa dosta nas je posjećivao, recimo Crveni križ najviše, pa onda izvana su nam dolazili i dovozili pomoć, pa ručak dobivamo, pa tako uvijek netko pita za nas i dođe i kak smo.” (S07); organizirana druženja od strane Gradskih društava Crvenog križa: „...A bio je kviz, onda mi je ono od Crvenog križa. Bili smo nas četvero, dosta smo pogodili. Onda smo dobili drugu nagradu... E onda onda, čekaj još, još je bilo neko druženje to imam isto u mobitelu ovaj, kad smo se družili ne znam u čem. Onda volim slušati kad mi dođe ovaj savjetovati za dijabetičare i to, to volim.“ (S02), „Za sada sam ja primijetio samo dva događaja. Događaj je bio jedan kviz koji je bio organiziran, mislim da su organizatori bili iz Crvenog križa, mislim da je bio režiser ja se sad ne mogu sjetiti kako se zove, naš redatelj iz Zagreba. On je, on je bio taj glavni, glavni akter. Kviz znanja bio je u zajedničkim prostorijama tu, to je bio jedan događaj. Drugi događaj je bio koncert jednog glazbenika iz Siska koji je došao i ja sad ne znam, mislim da je bio povodom Dana žena ili tako nešto, da je on zabavljao. Ali interesantno na kvizu je bilo nekoliko desetaka ljudi, a na koncertu je bilo manje od desetak, tako da. Evo to su bila ta dva događaja koja sam ja primijetio, sad dal je bilo eventualno još nešto...” (S04), „...prije smo mi tu neke i igre imali s vašima ovima iz Crvenog križa. Bile su dvije cure, ajoj imali su neku spravu, nije čovječe ne ljuti se, al ja sam to tražila, to nema nigdje za kupiti, izvlačenje kockica to, pa je to nama bilo, ko djeca smo se smijali tamo, al zanimljivo je. To smo igrali, pa šta smo još, još su nešto imale, već sam zaboravila, smetnula sam to.“ (S09); podrška volontera različitih organizacija: „Pa znači mi puno kad me oni dođu

tetošit, kad me tetoše i sve. Dobro sad je već drugačije, sad sam već ono navikla i sve, al u početku je bilo jako gadno... Pa sa svima. U školi sam jako puno sa volonterkama razgovarala. Dobro bila sam u školi dosta i nervozna i plakala stalno i onda sam i obolila.“ (S02), „Pa mnogo, mnogo. Samo što volonteri, nisam jedina, moraju i dalje, ne mogu oni samo meni.“ (S08); podrška stručnjaka: „Jako. Bili su i psihijatri i sve... Da se ne sekiram, da će sve biti okej, da ne plačem, ja sam stalno plakala. Malo, malo plačem... Razgo, razgovarali o tim poteškoćama i sve, a onda kad sam vidjela druge, da njima ni, nije isto ništa bolje nego meni, a onda sam na kraju shvatila da nisam jedina.“ (S02), „Podršku osim ekipe iz Crvenog križa, oni su se sigurno... psihologinje su dolazile, razgovarale s nama. Razgovarao sam ukupno sa, mislim sa tri vaše djelatnice. Sve su bile vrlo profesionalne i mislim da nam je koristio razgovor. Da su nastojale da, da nas razumiju i da... čak su i organizirale te aktivnosti poput rekreativne šetnje, pekli su se kestenovi, razgovaralo se i igrali smo badminton.“ (S04), „Pa mislim, bolje je. Bolje je jer dosta mi je pridonijela i N. (psihologinja) tome. Bolje mi je, ne skačem onako kako sam skakala, uz vrisak, bježala van. Mislim ono, nekada ga čujem, nekad i ne čujem sada. Inače, sad je bolje.“ (S08).

Analiza potreba Koordinacije humanitaraca Sisačko – moslavačke županije (2021.) pokazuje kako nakon potresa čak 60% sudionika istraživanja iskazuje psihološke teškoće, a kao probleme prepoznaju poremećaj ravnoteže, emocionalnu nestabilnost, čestu razdražljivost, napadaje panike, osjećaj gubitka kontrole i drugo. Među ovom skupinom sudionika istraživanja, nakon potresa 27% njih ima velike probleme s nesanicom, 28% strah od novog potresa, a 35% osjećaj straha od budućnosti. Kako bi se stanovnicima kontejnerskih naselja osigurala socijalna podrška i potaknula samopomoć u zajednici, ključne radnje u tom pogledu odnose se na ljudske resurse u zajednici koji svojim inicijativama mogu ojačati mehanizme podrške obiteljima i najugroženijima (Inter – Agency Standing Committee, 2012.). Općenito govoreći, emocionalna i socijalna podrška, kao i podrška obitelji, važan su čimbenik smanjivanja učinaka stresa pri suočavanju s teškoćama izazvanim iskustvom potresa (Kamaledini i Azkia, 2021.).

Istraživanje Fernandes i suradnika (2013.) provedeno s obiteljima koje su doživjele katastrofu, govori o važnosti međusobne podrške članova uže i šire obitelji. Sudionici istraživanja izvješćuju o tome kako su si obitelji međusobno pružale podršku tijekom boravka u skloništima, dok je šira obitelj, uključujući one članove obitelji u drugim općinama, osiguravala strukturalne uvjete skloništa i materijalna sredstva koja su prioritetna za stanovanje i za novi početak njihovih raseljenih rođaka. Također, podrška je prepoznata i u obiteljima koji su pogođeni katastrofom, a koji su izgubili i nekog člana obitelji. U tom slučaju pojava obiteljske brige i podrške očitovala se i tijekom gubitka imovine i članova obitelji (Fernandes i sur., 2013.).

Uz navedeno, u zajednici je još važno podržati i tradicionalne mehanizme suočavanja sa stresom te organizirati festivale, sportske događaje, uspostaviti neformalne grupe podrške itd. S obzirom da u kontejnerskim naseljima može doći i do sukoba, važno je omogućiti i edukaciju o rješavanju sukoba te djelatnike osposobiti vještinama za upravljanje sukobima (Inter – Agency Standing Committee, 2012.).

Kako bi se obitelji uspješno nosile sa stresom i oporavile nakon stresnog razdoblja, važno je da je stručnjak usmjeren na prepoznavanje ključnih obiteljskih procesa. Koncept obiteljske otpornosti nazvan Pristup obiteljske otpornosti na temelju prijedloga Forme Walsh (2006. prema Berc, 2012.) podrazumijeva intervenciju kojoj je glavna svrha obitelj pripremiti za suočavanje s novim životnim teškoćama i mogućim promjenama na način da se jačaju njihovi vlastiti resursi kao što su međusobna podrška, kohezivnost i komunikacija. Pri tome je važno imati na umu da u fokusu nije isključiva usmjerenost na rješavanje aktualnih problema s kojima se obitelj susreće (Berc, 2012.).

Nadalje, istraživanje Kako i Ikeda (2009.) govori o važnosti volonterskih aktivnosti zdravstvenih djelatnika nakon razornog potresa u Hyogu, u Japanu 1995. godine. Prednost volontera koji su zdravstvene struke očitovala se u lakšoj procjeni zdravstvenog stanja potresom pogođenih pojedinaca, a time i lakšeg informiranja o planiranoj skrbi, potrebnoj njezi i liječenju. Volonterski rad zdravstvenih djelatnika igrao je važnu ulogu u oporavku zajednice jer su se oni mogli posebno fokusirati na očuvanje i promicanje zdravlja osoba starije životne dobi koje su nakon razornog potresa preseljenje u privremene smještaje.

Faza oporavka od katastrofe, posebno u vrijeme djelovanje volontera, bila je intenzivna, a pogotovo za one koji su imali mentalne teškoće te su patili zbog gubitka imovine, članova obitelji, prijatelja i zajednice. Tijekom navedene faze bilo je važno korištenje stručnih znanja i vještina volontera kako bi se postigla maksimalna dobrobit onih pogođenih katastrofom. Faza oporavka ljudi pogođenih katastrofom u mnogim slučajevima može trajati i oko 10 godina nakon razornog događaja, a žrtvama je u tom pogledu potrebna intenzivna podrška. Krizni događaji mogu rezultirati vrlo traumatičnim iskustvima i utjecati na ljude ne samo fizički, već i psihički, pri čemu traumatska iskustva mogu utjecati i na društvene i ekonomske aspekte pojedinaca. Oporavak se ne treba odnositi samo na ponovnu izgradnju infrastrukture u pogođenom području, već i na rehabilitaciju pojedinaca i proces ponovne izgradnje kontrole nad vlastitim životima u čemu glavnu ulogu mogu imati i volonteri (Valentine i Smith, 2002. prema Kako i Ikeda, 2009.).

Nadalje, **razgovor o iskustvu potresa i životu u kontejneru** prikazan je na temelju značaja razgovora sa stručnjacima: „Pa u svakom slučaju meni koristi, u svakom slučaju koristi. Uvijek se može nešto naučiti, dobijemo neki savjet, kvalitetan jer mi bez obzira na naš ovaj stupanj obrazovanja i nekakvo životno iskustvo, mislim da čovjek uči cijeli život i ja sam taj tip koji voli učiti ono cjeloživotno obrazovanje na neki način. Učim svaki dan, dakle svaki razgovor s kompetentnom osobom, s psihologom, sociologom, koristi. U tom smislu bi mogao čak i pohvaliti, ovaj društvo Crveni križ iz Siska jer mislim da su bili vrlo aktivni oko nas i pomogli su nam kod preseljenja. Pomogli su nam oko tih aktivnosti, oko zabave, relaksacije. Znači organizirali su te događaje, odnosno aktivnosti, sportsko zabavne. I u tom smislu ovaj, eto.” (S04), „Ustvari, mislim ja sam aktivan, ali supruzi bi puno, kad bi bila neka stručna osoba pa da s njom makar jedanput tjedno porazgovara, jer za mene, ja sam aktivan da... Pa bi, bi. Da ima s kim porazgovarat. Značilo bi mi puno toga jer ona je poslije potresa... sin joj je poginuo bio od 30 godina, pa je onda zahvatio potres, pa korona pa sad ne znamo i šta će biti dalje, značilo bi puno.“ (S05), „Puno, puno. Da mogu ono izbaciti iz sebe, da mi nije u meni... Pa mnogo kad mislim ono izbaciš iz sebe i to. Ne pritišće te ono, ne guši, ne davi na psihičkoj bazi kak bi ja rekla... Pa

izjedala bi joj se, ma da bi išla na živce, ali izjadala bi se.“ (S08), „A čujte možda puno, pa puno bi značilo. Ne samo za mene nego za njih dosta. Jer svi smo tako, ovisi kako se ko nosi sa svojom teškoćom, kako ju je ko doživio i kako se sa njom nosi dalje. Jer na primjer, ja koliko primjećujem da je tu tako svejedno od danas do sutra, kako bude. Od danas do sutra, pazite! Sutra, pa šta ima veze, idemo dalje, a u biti mi ne znamo šta mi čekamo. Mi smo, ne znamo šta čekamo, ne znam kako bi to opisala... Kažem vam, mi smo svi jadni svatko na svoj način, a uz to pa ljudi moji pa, takav je život, sad smo došli u jednu grupu gdje smo svi jednaki, bez obzira tko je šta. Mi smo svi isti.“ (S09) te na temelju značaja razgovora s drugim stanovnicima kontejnerskih naselja: „Pa znači puno. Puno razgovor znači. Znaš to ti živce liječi. To sam ja primijetila... Ovisi kako pričaš, s kim pričaš. Ako je neko grub, priča nešto što meni ne paše, onda mi baš nije to dobro. Isto, onda me to pogodi isto ko i potres. A kad neko fino priča, onako o nečem, mi smo onda ušli u razgovor, evo ko sad nas dvije, to je meni lijepo, to me, kao da me liječi. Vjeruj mi... A malo se, malo se ono, kako bi rekla, sjetiš se toga pa si ne ono, uvati te taj strah kao da je sad to taj čas. Jer...to smo doživjeli i sad o tom pričamo. I onda te to nekako panika uvati znaš. Kada ponovno ponavljam, pričamo.“ (S01), „Hm pa i ja sam upravo pozitivna osoba, ja s kim god razgovaram uvijek ga tješim, uvijek dajem neke pozitivne impulse i nisam jedan od pesimista pa da kažem šta ti je to, pusti to, ja bi ovako, ja bi se ubio kad bi to to, to nikako. Kažem ja pozitivno uvijek gledam na sve moguće stvari pa između ostalog i na to, a pored toga uvijek sebe nalazim u svemu tomu.“ (S03), „U svakom slučaju puno, može može raste... u svakom slučaju može rasteretit. Razgovorom, razmjenom mišljenja dolazimo ipak do nekih novih spoznaja koje nam ipak omogućuje neki racionalniji stav i bolje prihvaćanje situacije koja je kompleksna, ali nadam se rješiva.“ (S04).

Istraživanje Thordardottir i suradnika (2018.) govori o tome kako je 16% sudionika istraživanja izvijestilo da je nakon potresa na Islandu 2008. godine dobilo psihosocijalnu podršku, pri čemu je bila značajno veća vjerojatnost da su žene koristile podršku. Od onih koji su primili psihosocijalnu podršku, 68% izjavilo je da je zadovoljno ili vrlo zadovoljno psihosocijalnom podrškom, dok ih je 13% bilo ravnodušno, a 19% nezadovoljno ili vrlo

nezadovoljno. Od sudionika koji su primili psihosocijalnu podršku, 42% njih doživjelo je simptome posttraumatskog stresnog poremećaja povezanih s iskustvom potresa. Povezanost između korištenja psihosocijalne podrške i simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja bila je značajna.

Kako bi se prikazala uloga stručnjaka u pružanju podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska važno je ukratko prikazati koncept prakse socijalnog rada. Praksi socijalnog rada najbolje odgovara pojam “integrirajući”, pri čemu se naglašava da se u praksi odvijaju kontinuirani procesi integriranja. Najznačajniji ciljevi socijalnog rada koji se mogu istaknuti odnose se na integraciju, solidarnost prema pojedincima i povezanost korisnika s društvom u kojemu se odvija sama praksa socijalnog rada. Kako bi se integracija, solidarnost i povezanost postigli, potrebna je koordinacija uz primjenu suradnje, partnerstva i planiranja različitih usluga koje će biti od koristi pojedincima, što vidimo i u složenosti situacije korisnika privremenih smještaja u kontejnerskim naseljima. Pri radu s korisnicima, uvijek treba težiti da se pojedinci osjećaju cjelovitim, cijenjenim i socijalnom povezanim te da postignu osobni integritet u svom socijalnom, obiteljskom te identitetu lokalne zajednice (Adams i sur., 2009., prema Ajduković i Urbanc, 2009.).

U radu s korisnicima izuzetno je važno da stručnjak korisniku pokazuje poštovanje čime jača osjećaj uvažavanja, čuvanje digniteta i dostojanstva korisnika te osjećaj da korisnik ima kontrolu u donošenju odluka koje su važne za njegov život (Šutalo, 2013., prema Kletečki Radović i Krušelj Gača, 2015.). Budući da je za osnaživanje i oporavak korisnika važan suradni odnos, važno je da neposredni kontakt s korisnikom bude temeljen na otkrivanju, istraživanju i korištenju korisnikove moći i resursa kako bi ostvario svoje ciljeve (Saleeby, 1997., prema Urbanc i Ajduković, 2011.), svoje snove ili razbio okove prepreka i nesreća pred kojima se našao i kako bi se samim time očuvala korisnička perspektiva (Saleeby, 1997., prema Urbanc i sur., 2009.).

Kako bi se stanovnicima kontejnerskih naselja omogućilo bolje razumijevanje situacije u kojoj su se našli, kao i okolnosti koje na to utječu, a samim time kako bi i razvili bolju motivaciju da nešto učine u vezi svoje situacije, od iznimne je važnosti osnaživanje (Urbanc i Ajduković, 2011.). U osnaživanju korisnika u prvom planu stručnjak treba

pružati međusobnu podršku i solidarnost, pri čemu se pojedincima pomaže da vide sebe kao uzročnog čimbenika u pronalaženju rješenja za vlastite teškoće te da koriste znanja i vještine socijalnog radnika koja u konačnici mogu utjecati na korisnikovu dobrobit. Korisnika se potiče da prepozna strukturne prepreke kao složene, ali i da u njima vidi otvorenost za promjene (Gutierrez i sur., 2003., prema Kletečki Radović, 2008.).

Adolescenti iz istraživanja Zijlstra i suradnika (2022.) spomenuli su nekoliko izvora podrške prilikom suočavanja s iskustvom katastrofe. Jedan od izvora podrške odnosio se na podršku roditelja kada bi se adolescenti osjećali potreseno te su s roditeljima mogli razgovarati o svojim osjećajima. S druge strane, u nekim obiteljima nije bilo razgovora o potresima, štoviše takvi razgovori bili su zabranjeni od strane roditelja zbog stresa kojeg su izazivali. Podršku su našli i u tome što su se s istim problemima suočavali i drugi ljudi u zajednici. Adolescenti su osjećali kohezivnost s društvom kada se o rješenjima govorilo u njihovom susjedstvu ili tijekom prosvjeda, odnosno demonstracija u zajednici. Istraživanjem se pokazalo da adolescenti jedni s drugima malo razgovaraju o potresima i uloji koju oni imaju u njihovim životima. U školi se nije poticalo međusobno pričanje o osobnim iskustvima, a većina se škola usredotočila na razgovore o tehničkim aspektima vađenja plina i potresa. Uz nekoliko iznimaka, adolescenti nisu osjetili razumijevanje svojih učitelja kada su govorili o osobnim posljedicama potresa, a čak su osjetili i podcjenjivanje problema zbog toga što su poneki profesori živjeli izvan područja pogođenog potresom i nisu shvaćali kako je to odrastati uz potrese. Priče adolescenata odražavaju njihovu potrebu da ih se čuje o njihovim emocijama i iskustvima vezanim uz potres (Zijlstra i sur., 2022.). Navedeno se može primijetiti i kod osoba starije životne dobi koji žive u kontejnerskim naseljima na području grada Siska budući da se iz njihovih izjava vidi koliko im razgovor s drugima o iskustvu potresa znači.

Kada se govori o **potrebi za organiziranim zajedničkim druženjima unutar kontejnerskog naselja** važno je spomenuti želju za zajedničkim druženjima: „*Pa da bude više, da ima druženja. Evo sad smo ovo jedno vrijeme, stvarno donekle družimo se. Da ima više druženja, da bude kakve malo muzike, malo pjesmi, malo da nas nešto digne, da nas živne, da nismo stalno u toj tuzi i da ne misliš kako je slupana kuća... Da ne mislimo*

stalno o tome. Ne možeš ti da ne misliš, ali malo te ipak da okrene minutu, dve na drugo.” (S01), „Mislim da su pojedini ljudi, da možda nemaju te sadržaje koje su imali u svojim vlastitim kućama, ili stanovima i ne bi bilo loše da im se takvo nešto organizira. Oni koji su bili, bili su, koje sam primijetio bili su zadovoljni, ono radovali su se, vidio sam da se raduju tim događajima i tim aktivnostima. Meni je bilo ovako interesantno isto.” (S04), „Pa bilo bi da su neke društvene igre i recimo imamo zajedničku prostoriju tamo, pošto je ono zaključano, ja nemam pojma zašto je ono zaključano. Ona prostorija isto stoji bezveze, to je velika prostorija i tu bi mogao smjestiti jedno četiri, pet familija unutra, a ona zaključana.“ (S05), kao i korisnost zajedničkih druženja: „Pa bi. Kak ne? Uh! To je super. Za zdravlje, za vaku psihu. To je jako dobro... Da je malo više da živnemo, da je, da nam netko dođe, da zbilja malo nešto odsvira, da ne čuješ samo lupi potres, o potresu i o čemu još više ne znam.” (S01), „Pa je sigurno, to je jako lijepo i odmah smo drugačiji, ono malo smo se rasonodili, je je, super je to.“ (S09).

Gubitak doma, naknadno raseljavanje i gubitak društvenog kapitala mogu se dogoditi u zajednici pogođenoj potresom. Iako će pružanje materijalne pomoći osobama starije životne dobi koji su doživjeli traumatski događaj povezan s katastrofom nakon same katastrofe i dalje biti važno, politike i intervencije psihosocijalne podrške usmjerene na održavanje društvenog kapitala među ljudima koji su doživjeli raseljavanje može olakšati oporavak. Dobar primjer intervencija vezanih uz očuvanje društvenog kapitala među pogođenim stanovništvom osmišljen je nakon potresa u Japanu 2011. godine. U zajednici je osiguran prostor kojim su upravljale osobe starije životne dobi i volonteri, a prostor je uključivao kafiće u kojima su se ljudi mogli okupljati i družiti, zatim tržnicu s poljoprivrednim proizvodima, dnevni boravak, centar za evakuaciju te centre u kojima su osobe starije životne dobi mogle mlađe generacije podučavati lokalnim kulturnim običajima (Shiba i sur., 2022.).

Uloga različitih organizacija u potresom pogođenoj zajednici odnosi se na identificiranje problema zajednice, pozivanje sudionika na sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima te evaluaciju aktivnosti i davanje povratnih informacija. Za osobe starije životne dobi važno je osmisliti radionice koje će im pružiti znanja i niz alata i načina suočavanja sa strahom

te time ujedno i prikupiti informacije o njihovom psihološkom i psihosocijalnom stanju. Istraživanje Espinoza i suradnika (2015.) prikazuje važnost ovakvih radionica te govori o tome kako su radionice uključivale i vježbe koje su promicale svijest o tijelu kroz disanje. Zatim, održavane su i aktivnosti kreativnog izražavanja te psihoedukativne aktivnosti i one u kojima se razgovaralo o učincima potresa i tsunamija na njihova osobna životna iskustva, kao i iskustva zajednice. Sudionici radionica izvijestili su o njihovim pozitivnim učincima te su govorili o tome kako su naučili prevladati strah, kako su se družili s drugima te kako su se ponovno usudili govoriti i smijati se. Također, naglasili su kako su im provoditelji tih aktivnosti bili velika podrška i kako osjećaju zahvalnost. Prilikom osmišljavanja radionica bilo je važno pozornost pridati i kulturnim aspektima zajednice. Stoga, ovo istraživanje govori i o običajima Čileanskog naroda te o važnosti plesa i pjesme. Pogođenom stanovništvu se omogućilo da kroz pjesmu i ples ispričaju svoja iskustva s potresima. U radionicama gdje su se koristile kreativne tehnike, pogođenom stanovništvu omogućeno je da s članovima grupe podijele svoje osjećaje usamljenosti i straha, pri čemu im je tema krajolika osnažila osjećaj pripadnosti, povezujući ih s njihovim lokalnim identitetom koji se sastojao od njihovih obrta, odnosa i kulturne baštine, a sve je to identificirano kao snaga zajednice. Poznavanje ovih oblika izražavanja omogućilo je znanje djelatnicima organizacija u kojem smjeru da razvijaju buduće intervencije i definiraju značaj glazbe i kreativnih tehnika u radu s osobama starije životne dobi (Espinoza i sur., 2015.). Primjer ovog istraživanja predstavlja dobar putokaz za osmišljavanje radionica za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska, vodeći računa o njihovim kulturnim aspektima, budući da i oni sami govore o želji za glazbom koja bi ih razveselila.

Naposljetku, **pozitivna iskustva tijekom krizne situacije** podrazumijevaju pomaganje drugima u potrebi: „*Pa evo na primjer ja volim pomagati, mislim ja jesam stara, a ima ih još starijih od mene, nemoćnijih, ja sam hvala Bogu još uvijek da mogu pomoći pa onda odem pa donesem im rublje na pranje, pa kad se opere odnesem im, pa ako treba pomognem i ovoga stavit na sušenje, al to rijetkost, al i to hoću napraviti. Pa ako treba nekom skoknut u trgovinu, tu je blizu, ja za čaš odem i par puta ako treba. Ni to mi nije*

problem. Tako volim, volim se družiti još sa starijima, sa starijima od sebe, volim. Vidim da im treba pomoć, a ja to volim. Jer se osjećam ispunjeno zato što ja to mogu. Da, to me nešto drži.“ (S09); provođenje vremena s bliskim osobama: „Evo ovo druženje tu vani.” (S01), „Dijete. Dijete, unuka... Jest ona kad sam oko nje stalno obavezna...” (S08), kao i empatiju među stanovnicima kontejnerskih naselja: „Pa recimo kad vidite da je jedan dio ljudi u nekoj sličnoj poziciji kao i vi, osjećate, postoji to neko suosjećanje, ljudi se vole družiti, nekad se vole čak više otvoriti u smislu govoriti o nekim vlastitim problemima. Znači to su te neke situacije krizne koje na neki način iniciraju da se čovjek ponaša malo drugačije nego u nekom, nazovimo kad sve funkcionira dobro. Znači to su te neke situacije jel, elementarne nepogode il ne daj Bože nekakva ratna stanja, onda je, onda ljudi mislim da imaju neku empatiju i suosjećanje i da jedan drugom više pomažu. Imaju možda više razumijevanja u tim momentima, nego u momentima kad je sve okej, kad je sve dobro. I sjećam se da recimo prije tih potresnih aktivnosti nije bilo, nisu postojale te nekakve takve interakcije među ljudima da bi se ono pomoglo. Ja sam se recimo i u, u toj situaciji nakon potresa tih prvih tjedan dana čak upoznao s nekim ljudima iz kvarta koje, koje nisam znao do tada. Ovaj, znači te neke situacije mogu čak zbližiti ljude, da komuniciraju, da se upoznaju i, evo i sad sam s tim ljudima dobar... da nije bilo tih događaja vjerojatno možda nikad ne bi ni komunicirao s tim ljudima, znači takve neke situacije nekad zbliže ljude ovaj jel su u zajedničkom problemu i onda je zajednički vjerojatno i oni svi, odnosno svi mi vjerujemo da ćemo lakše naći rješenje u zajedničkoj nekoj interakciji, razgovoru, da ćemo doći do nekih zaključaka, rješenja nego kad je čovjek individualac totalno pa sam traži neka rješenja. Kažem, u tom smislu je, su ta neka pozitivna iskustva u nazovimo lošoj situaciji, u nepogodi ovaj, kakvo je bilo.” (S04).

Nakon katastrofa obično dolazi do povećanja socijalne podrške, odnosno neposredno nakon nastalog događaja sa svih se strana okupljaju pogođeni pojedinci, razni pomagači te šira zajednica. No, ova faza ne traje tijekom cijelog perioda oporavka pogođenog stanovništva. Štoviše, nakon nekog perioda opada razina podrške pogođenoj zajednici te dolazi i do manjka međusobne podrške jer su pojedinci i sami pogođeni i trpe posljedice katastrofe (Norris i sur., 2005. prema Ajduković i sur., 2016.).

Stoga, važno je identificirati osobe kojima manjka socijalna podrška te koji su socijalno izolirani, odnosno one na koje socijalna okolina možda utječe negativno tijekom nošenja s nastalim događajem, a to može biti zbog okrivljavanja ili umanjivanja teškoća i potreba i/ili nerealnih očekivanja. Kako bi se povećala mogućnost učinkovitog suočavanja s traumatskim događajem, potrebno je poticati povezanost. Poticanjem povezanosti dolazi do pružanja prilika za različitim oblicima socijalne podrške, poput međusobne podrške u suočavanju s kriznim događajem, povećanja osjećaja razumijevanja, prihvaćanja te u konačnici rješavanja teškoća (Ruzek i sur., 2007 prema Ajduković i sur., 2016.).

Istraživanje Fernandes i suradnika (2013.) pokazuje kako je neočekivana pomoć volontera humanitarnih akcija te institucija poput crkava, nevladinih organizacija, sveučilišta i tvrtki, predstavljala važan oblik podrške u planiranju i rekonstrukciji obiteljskog života tijekom tranzicije pojedinaca i napuštanja javnih skloništa radi privremenog smještaja ili povratka u svoje obnovljene domove. Prisutnost nekih rođaka u skloništu osobama je poslužila kao podrška i motivacija za održavanje nekih dnevnih rituala koji su bili uobičajeni u njihovim životima prije katastrofe i gubitaka, kao što je vrijeme za susrete i druženja uz razgovore ili zajedničko objedovanje. Iz primjera istraživanja je vidljivo kako mreže socijalne podrške mogu pružiti važne resurse za suočavanje s posljedicama katastrofa i mogu minimalizirati štetne učinke trauma, posebno u odnosu na gubitke te predstavljati pozitivan čimbenik uslijed traumatskog iskustva.

4.2. Okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska

Drugim istraživačkim pitanjem „**Koje okolnosti pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska?**“ dobiveno je slijedećih 10 kategorija prikazanih Tablicom 4.2.

Tablica 4.2. Okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska

PODRUČJE ISTRAŽIVANJA: Okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska	
KATEGORIJE	KODOVI
1. Emocionalna preplavljenost	<ul style="list-style-type: none"> 1. Prisutnost osjećaja nelagode uslijed iskustva potresa 2. Strah od ponovnog iskustva potresa 3. Stres uzrokovan iskustvom potresa 4. Strah uzrokovan iskustvom potresa 5. Teškoće uživanja u zajedničkim društvenim aktivnostima 6. Emocionalne reakcije prilikom razgovora o proživljenom iskustvu potresa
2. Mentalne teškoće uzrokovane iskustvom potresa	<ul style="list-style-type: none"> 1. Psihičke i emocionalne reakcije nakon potresa 2. Prisutnost osjećaja straha prilikom boravka u prostoru u kojem su se našli uslijed potresa
3. Nezadovoljstvo kvalitetom života u kontejnerskom naselju	<ul style="list-style-type: none"> 1. Dug period boravka u kontejnerskom naselju 2. Nezadovoljstvo stambenim prostorom 3. Stres zbog preseljenja iz jednog kontejnerskog naselja u drugo 4. Neadekvatno uređen prostor oko kontejnera 5. Nužnost prihvaćanja uvjeta takvi kakvi jesu 6. Izostanak pozitivnih iskustava tijekom boravka u kontejnerskom naselju
4. Neadekvatni uvjeti unutar samog kontejnera	<ul style="list-style-type: none"> 1. Skučenost prostora 2. Neadekvatni sanitarni objekti 3. Nedostatak privatnosti
5. Nezadovoljstvo međuljudskim odnosima u kontejnerskom naselju	<ul style="list-style-type: none"> 1. Narušeni međuljudski odnosi u kontejnerskom naselju 2. Potreba za zajedništvom
6. Izostanak primjerenog prostora za zajedničko provođenje slobodnog vremena	<ul style="list-style-type: none"> 1. Zajednička druženja unutar vlastitih kontejnera
7. Nedostatak organiziranih aktivnosti u kontejnerskom naselju	<ul style="list-style-type: none"> 1. Nedovoljan broj organiziranih aktivnosti u kontejnerskom naselju neposredno nakon potresa 2. Nedovoljan broj organiziranih aktivnosti u kontejnerskom naselju
8. Izostanak pružanja podrške stanovnicima kontejnerskih naselja	<ul style="list-style-type: none"> 1. Izostanak podrške obitelji 2. Izostanak podrške prijatelja 3. Izostanak podrške volontera 4. Izostanak podrške stručnjaka 5. Izostanak podrške gradskih vlasti 6. Izostanak podrške nadležnih institucija

9. Prisutnost osjećaja zaboravljenosti od strane društva	1. Osjećaj zaboravljenosti od strane društva 2. Nedostatak pružanja informacija od strane gradskih vlasti 3. Frustriranost zbog neobnovljenih domova
10. Pogled na budućnost	1. Neizvjesnost oko budućnosti

Usljed iskustva razornog potresa, kod stanovnika kontejnerskih naselja može se prepoznati **emocionalna preplavljenost** koja se očituje kroz: prisutnost osjećaja nelagode uslijed iskustva potresa: „Kad je to najedanput počelo tre... on drma!... kako bi rekla, pomiču se zidovi, škripe, bi reći sad će cigle po nama opadati odozgo. To su škripali zidovi, to se sjećam dobro. I mi unutra, ja ono kao ziba, nemoš ti pravo ni stajat... Ja se vatam i za susedu, vatam se vako s desne strane bila kaminka peć, ja se za peć vruću vatam, ja ne znam sama kako sam ja. I na to ona veli, ali ja to ne znam ništa, posle šta se dešavalo, da je ona zvala sina, ali ja to niš ne znam koliko sam ja bila utrnula.“ (S01), „Pa ja sam, kažem ja sam u zgradu u kojoj sam živio, odnosno u kojoj se nadam da ćemo nastaviti živjeti, ja sam se uselio kad je zgrada sagrađena i uvijek sam imao viziju... da je neuništiva i čak kad su bili potresi čini mi se u Banja Luci da smo nešto osjetili, to je bilo nešto vrlo malo i nije moglo izazvati neki veći stres koji bi ovaj stvorio neki problem. Međutim, onaj potres koji sam doživio na svom 3. katu ili 4., kako se već računa, bio je stvarno velika trešnja je bila amplituda je bila velika, kod mene oštećenja nisu toliko velika na mom katu koliko su na nižim katovima, ali jedno vrlo neugodno iskustvo, ovaj, iako je kratko trajalo, nekakvih čini mi se 18 sekundi, vrlo je nelagodno kad ono tone i tone betona se njišu i tresu, u jednom momentu sam čak mislio da će se to sve raspast, ali evo srećom hvala Bogu nije (aaa) zgrada je ostala stajat... (S04), „A baš nikako. Onaj potres šta je bio, onaj jači. To je bilo 24.12. ja mislim. Onda sam ženu, oni svi pobjegli, ja sam ženu morao vuć dolje, ko da joj je noge odsjeklo i onda sam ju morao vući...“ (S05); strah od ponovnog iskustva potresa: „U najprije bili smo u školi 22. lipanj. Tu smo bili dva i po mjeseca. Ovako obučeni kao, još u zimsko... Jednostavno se nismo usudili raskomotiti... Niko. Nema tu raskomoćenja da se ti moš raspredit ka i kod kuće... Bili smo uvijek spremni kad zatrese da smo ne znamo ni sami..., (S01); stres uzrokovan iskustvom potresa: “Ja sam tako bila šokirana, da sam ja taj put bila dobila krvarenje u tim godinama. Ja došla dolje u školu, ja prokrvarila... Mislim ružno u tim godinama. Ali

mene je od stresa, onda znaš kakvi je to stres bio.” (S01); strah uzrokovan iskustvom potresa: „Pa jako loše, jako loše. I vjerujte mi da me i sada strah. Ili i kad dođem u stan, isto prvo otvorim vrata i onda čekam da prvo vidim“ (S02), “U svakom slučaju, to je normalno da je strah, određena razina panike i nelagoda jel, ja vam kažem nisam imao rezervni stan niti vikendicu na moru niti ništa gdje bi otišao, gdje bi mogao biti ono apsolutno miran i siguran, jel u tim momentima, kad su takve nepogode, potresi i slično, na kocki je ono egzistencija jel, život tako da je to vjerojatno povezano sa paničnim stanjima i nisam morao koristiti nikakvu terapiju za zdravlje, ali u svakom slučaju osjećaj nije, nije ugodan i osjećaj traje. Znači onaj najveći stres koji je bio u tih 18 sekundi je bio ono izuzetno snažan i panika, međutim kasnije ostaje ta, taj jedna nelagoda koja kod mene bar nije potpuno iščezla, iako kažem ulazim u stan, već sam nekoliko stotina puta bio, prošlo je već više od godinu dana od toga, kažem ja vjerujem, nadam se da će taj osjećaj s vremenom, s vremenom se možda i potpuno nestati jel. Ohrabrenje mi čak daju ostali stanari koji su se uselili u te zgrade koje su slične isto PNI žute i čak sa malom djecom od gotovo godinu dana, tako da i to na neki način ohrabruje nas koji još trenutno nismo u svojim stanovima, da će bit bolje.” (S04), „Ne daj Bože nikom pa ni meni, da, nikom. Nikom, nikom. Pa bio dobar, bio loš, svejedno...“ (S10); teškoće uživanja u zajedničkim društvenim aktivnostima: „Pa dobro je bilo. Samo normalno, ne možeš ti pustiti srcu veselje, srcu kad tebe pritišće drugo u duši i to da nisi u tom kontejneru, da ta počne obnova, da to nekuda krene. Da se vratim u ono, da čuvam jer mi je i opljačkan stan. Demolirali mi i kupatilo i sve.“ (S08); te emocionalne reakcije prilikom razgovora o proživljenom iskustvu potresa: „Jako loše, jako loše. Jer, jako sam loše što se tog tiče i ne smijem se ni sjetiti. Ne, ne, ne. Jako loše... Jako loše! Jer to je, pola stoljeća provedeno tu u toj kući i sve što sam imala sve sam dala, a na kraju to je to. Podvučena crta... Pa šta ja znam, to uvijek vraća čovjeka na ono što je loše proživio, mislim loše tu loše ostaje i dalje, sve do onog trenutka dok se nešto ne riješi, a to rješenje je slabo vidljivo, razumijete me. Pa tako da nekako nerado mi svi o tome i sa podijelimo priču, ali, ne ne valja, jednostavno se ne valja s tim iritirat, to nas iritira. Evo danas me iziritiralo to što sam vidjela, da (opljačkana kuća). A ja, ja ne mogu ništa promijenit. Ja tamo ići ne mogu.“ (S09), „Pa šta ću, prijatelji prekinu taj razgovor... Pa oni prekinu zbog toga,

počnu nešto veselo pričati i tak to, da mimoidu potres... Pa šta ja znam. Teško mi je evo. Onda se prisjećam. Ehh...“ (S10).

Izloženost potresima, bez obzira na spol, povezana je s psihičkim teškoćama, a osobito s posttraumatskim stresnim poremećajem. Psihološke reakcije uzrokovane potresom mogu biti kratkoročne ili dugoročne. Nakon potresa u gradu Bam, u Iranu 2003. godine, autori Kamaledini i Azkia (2021.) izvješćuju o psihičkim teškoćama pogođenog stanovništva čak i više od 17 godina nakon potresa, pri čemu se posebno naglašava depresivnost. Žene koje su izgubile svoje roditelje ili druge članove obitelji izvijestile su o dubljim psihičkim stanjima, a poneki sudionici istraživanja spomenuli su suicidalne misli i pokušaje samoubojstva.

Kod 25% stanovnika kontejnerskih naselja i grupnih smještaja na području Sisačko – moslavačke županije utvrđene su teškoće mentalnog zdravlja, odnosno osobe navode teškoće sa spavanjem, strah od potresa, strah od ugrožavanja egzistencije i neizvjesnost oko budućnosti. Zbog stalnih potresa mnogi osjećaju anksioznost, gubitak kontrole i emocionalnu nestabilnost što ukazuje na važnost osiguravanja intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške na terenu (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.). Također, nakon potresa na Haitiju 2010. godine, autori Budoson i Bruno (2011.) svojim istraživanjem ukazuju kako su pogođeni pojedinci izvijestili o teškoćama mentalnog zdravlja koje su uključivale probleme sa spavanjem, strah od ponovnog potresa, nedostatak koncentracije, teškoće uslijed prisjećanja nedavnog potresa te tugu praćenu glavoboljom, neobjašnjenim bolovima u tijelu, osjećajima praznine i „teške glave“.

Istraživanje autora Kamaledini i Azkia (2021.) govori o prepoznatim psihosocijalnim posljedicama izazvanim potresom koje se odnose na iskustva tjeskobe, zabrinutosti za budućnost, nedostatak razumijevanja problema, osjećaj bijesa, nemogućnost donošenja ispravnih odluka zbog straha i depresije, socijalnu izolaciju itd. Stoga, psihosocijalna podrška naglašava snage i sposobnosti pojedinaca, obitelji i zajednice kako bi se oporavili od kriznog događaja (Ajduković i sur., 2016.), a da bi se to omogućilo, potrebno je voditi se osnovnim ciljevima prilikom svake psihosocijalne intervencije (Hobfoll i sur., 2007.

prema Ajduković i sur., 2016.). Prvi cilj odnosi se na poticanje psihološkog osjećaja sigurnosti učenjem pojedinaca da razumiju rizike s kojima se susreću (Hobfoll i sur., 2007. prema Eyre, 2017.). Drugi cilj odnosi se na smirivanje, pri čemu je važno da je pomagač svjestan kako izloženost traumatskim događajima kod pogođenih osoba može dovesti do povećanja emocionalne osjetljivosti, pretjerane pobuđenosti ili emocionalnog otupljivanja (Hobfoll i sur., 2007. prema Ajduković i sur., 2016.). U takvim situacijama psihosocijalna podrška treba poticati osjećaj samoeфикаsnosti i kolektivne ефикаsnosti što u konačnici može potaknuti i osjećaj da se ljudi mogu uspješno nositi s posljedicama traumatskog događaja (Benight i Harper, 2002., Hobfoll i sur., 2007. prema Ajduković i sur., 2016.). Također, važno je poticati povezanost kao i osjećaj nade kako osoba nakon traumatskih događaja ne bi zapala u svijet беспомоћности, оčaja i осjećaja da je „sve izgubljeno“ (Hobfoll i sur., 2007. prema Ajduković i sur., 2016.).

Kod stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska prepoznate su **mentalne teškoće uzrokovane iskustvom potresa**, a prvenstveno se odnose na psihičke i emocionalne reakcije nakon potresa: „*Teško. Znaš šta, dugo me to i sad ja nisam još uvijek... Pa ovo što ja klonem da ne mogu nikuda, ja mislim da je to to ušlo u živce i u sve.*“ (S01), „*A bilo mi je teško i ja sam to nekak preživio, al ona je, kak bi vam rekao, na živce malo bolesna pa je i sin poginuo s 30 godina i evo ga i sad, jedino ja što sam sposoban.*“ (S05), „*Uplašeno, nikako. Nikako, psihički sam stradala...*“ (S08). Također, mentalne teškoće uzrokovane iskustvom potresa mogu se objasniti i kroz prisutnost osjećaja straha prilikom boravka u prostoru u kojem su se našli uslijed potresa: „*I ništa, ne idem ja kući, ne ufam se ja ući gore*“ (S01), „*Još uvijek kad ulazim u stan, imam neki malo čudan osjećaj, zapravo još uvijek nisam to procesirao u glavi na taj način da bi bio potpuno opušten. Postoji taj neki ovaj, neka mala nelagoda ovaj boravka. Možda će se to kad se uselim, kad počnem stalno boraviti u tom prostoru i preko noći, možda će taj osjećaj nestati...*“ (S04).

Istraživanje Zijlstra i suradnika (2022.) provedeno na adolescentima koji su doživjeli iskustvo potresa govori o tome kako nekoliko adolescenata čiji su domovi jednom ili više puta oštećeni tijekom potresa, spominju osjećaj tjeskobe povezane s iskustvom potresa.

Bili su zabrinuti za sigurnost svoga doma i bojali su se širenja pukotina, kao i urušavanja stropova ili cijele kuće. Neki od ispitanika su istaknuli kako svakodnevno razmišljaju o potresima zbog vidljivih učinaka na njihovu životnu okolinu – pukotine u zidovima, oštećenja crkve u mjestu boravka te vijesti i izjave političara u medijima. Također, spominjali su kako su njihovi roditelji bili uznemireni i kako su stresne okolnosti unutar kućanstva, izazvane potresom, zadobile njihovu pažnju.

Primjeri teškoća povezanih s mentalnim zdravljem mogu uključivati već postojeći mentalni poremećaj ili mentalni poremećaj izazvan iskustvom katastrofe i teškoće kao što su uznemirenost, tuga, anksioznost, depresija i posttraumatski stresni poremećaj (Seto i sur., 2019.). Istraživanje Wu i suradnika (2014.) pokazalo je da razlike u načinu življenja nakon katastrofa otkrivaju značajne razlike u rezultatima anksioznosti, depresije i PTSP-a. Ispitanici koji žive u privremenom smještaju imali su više rezultate anksioznosti, depresije i PTSP-a od onih koji su živjeli u svojim kućama. Važno je napomenuti kako usprkos tragičnoj prirodi kriznih događaja i njihovim nepovoljnim učincima na mentalno zdravlje, krizni slučajevi pružaju priliku za poboljšanje života velikog broja ljudi kroz reformu službi za mentalno zdravlje. Globalni napredak u reformi službi za mentalno zdravlje dogodio bi se brže kada bi se u svakoj krizi ulagali strateški napori da se kratkoročni interes za rješavanje problema mentalnog zdravlja povezanih s krizom pretvori u uspostavljanje dugoročne reforme službi za mentalno zdravlje (World Health Organization, 2013. prema Sherchan i sur., 2017.). Navedeno bi koristilo ne samo mentalnom zdravlju pojedinaca, već i funkcioniranju i otpornosti društva koje se oporavlja od izvanrednih situacija (Sherchan i sur., 2017.)

Kod dijela sudionika istraživanja prepoznato je **nezadovoljstvo kvalitetom života u kontejnerskom naselju**, a prvenstveno se očituje kroz dug period boravka u kontejnerskom naselju: „Prvo sam došao u, na stadion. Tamo je bio, bilo naselje privremeno. I onda su nas preselili... Pa evo negde od jedanaestog mjeseca prošle godine smo ovdje.“ (S03), „A živim od Nove godine, mislim bili smo u školi, u školi, a ovdje smo jedno 16 mjeseci ajde.“ (S05), „...od, u drugom ili trećem mjesecu, bila je godina, znači godina evo i pol.“ (S07), „U kontejneru živim od 14., od 12.4.2021...“ (S09).

Istraživanje Morishima i suradnika (2020.) utvrđuje kako stanovnici koji duže vremena boravke u privremenim montažnim objektima imaju veći psihološki stres od onih koji su u istom smještaju živjeli kraće. Ovi nalazi u skladu su sa studijom koja je pokazala da su stanovnici koji su dugo boravili (više od četiri godine) u montažnim privremenim stanovima, imali veći psihološki stres od onih koji su boravili kraće (četiri godine ili manje). Stanovnici koji borave više od četiri godine u montažnim smještajima, ali i u privatno iznajmljenim, no privremenim smještajima, izloženi su riziku od teškoća mentalnog zdravlja (Tanji i sur., 2018. prema Morishima i sur., 2020.).

Nadalje, navedena kategorija očituje se i kroz nezadovoljstvo stambenim prostorom: „*Ah s čime. Pa ne mogu reć da sam zadovoljna kad... Ne, ne mogu reći da sam zadovoljna kad to nije ono, onaj stan koji sam ja imala, onu moju slobodu i sve. Ne mogu reći.*“ (S08), „*Ma nezadovoljna sam eto to prvo, nemam normalno spavanje. Nemam zraka. Onda, nema tu ni s kime bi čovjek popričao, ja u biti od tih nikog ne poznam od ranije. To sam sve pozna... eto imam samo kćer, eto to... A nit ona može pomoć meni, nit ja njom, kad je ona isto u kontejneru, kad je njoj zgrada isto sva ošla.*“ (S10); stres zbog preseljenja iz jednog kontejnerskog naselja u drugo: „*Pa svako premještanje izazove neki mali, neku malu nelagodu, stres, al kad se naviknete na, na jedan prostor onda vam to ono malo stvara ipak neki osjećaj ugone...*“ (S04); neadekvatno uređenog prostora oko kontejnera: „*Pa nema neki veliki problem. Najveći problem je u principu to što nije asfaltiran. I kad god dolazi auto i nešto, ah moramo imati te mreže, odnosno ja imam mrežu od komaraca i sve normalno da kroz nju prolazi prašina i da moram svaki drugi, treći dan brisat prašinu. To bi možda bio najveći problem i još jedan manji problem, a to je da nemamo noćnu rasvjetu.*“ (S03); nužnost prihvatanja uvjeta takvi kakvi jesu: „*Ha najveći problem, a ne znam, ja... možda da, u ovom momentu sad kad pokušavam razmišljati što bi bio najveći problem, možda više neke psihološke prirode, ne ne u smislu, ne u smislu funkcioniranja ono jer moramo bit svjesni tog da ne može, ne možemo imati standard kao u svojim vlastitim stanovima, ali sama činjenica da je čovjek u nekom drugom prostoru možda bi to mogao definirat na taj način, nelagoda boravka u nekom privremenom prostoru jel. Kažem više te neke psihološke emotivne naravi, nego, nego stvarne neke*

nelagode ili nečeg negativnog.“ (S04), „S čime sam zadovoljna? Ne mogu vam objasniti tu jer moraš biti zadovoljan. Hoćeš, nećeš, moraš. Nije to ono da ja sad sam zadovoljna... Ne. Kako mi je, tak mi bu. Dok se ne nađe stan.“ (S02), „Pa da je kvaliteta nije, ali da je da je nužno, mora se prihvatiti, onda uz to nužno ima i kvalitete recimo jel, meni je dobro. Meni je dosta dobro i ja sam stanovala na 3. katu, bilo mi je teško hodati, ovdje mi je prizemno i baš mi je dobro i ono, dobijemo ručak, sve u svemu meni je dobro.“ (S07) te u konačnici, izostanak pozitivnih iskustava tijekom boravka u kontejnerskom naselju: „Da vam kažem iskreno tu nema pozitivnog iskustva, ovdje jer zbilja, neću reći da su kreteni neki, ali kreteni su svi, pa da... Ja samo kaže da bi voljela da izađem odavde i da mi nađu... Na stan. To bi htjela. Ali znate što, ja sam rekla meni ne treba puno, može i 25 kvadrata. Samo da se maknem odavde... Da. To, to je najglavnije. Ne mogu, ne mogu, jednostavno ne mogu. Na koga se izderavam, izderavam se na njega, a jadan nije ni kriv ni dužan. A sa drugima neću da imam posla jer onda bi svašta došlo, kad bi ja opet se svađala kao i prošle godine... Bilo je svašta. O tome nećemo pričati.“ (S02), „Ovdje u kontejnerskom naselju, pa nemam nike mogućnosti da bi reko da je nešto bolje. Jedino kad smo bili u školi, onda mogu izdvojiti što su bili ovi vrhunski kuhari i tako, to je bilo nešto pozitivno, a ovo je sve negativno.“ (S05).

Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije (2021.) analizom potreba utvrdila je kako 22% sudionika istraživanja nema opremljene kontejnere svim potrebnim namještajem, a dio namještaja koji se nalazi u kontejnerskim naseljima je zapravo namještaj koji je doniran putem raznih humanitarnih donacija. Nadalje, dio ispitanika izvješćuje kako u smještaju nemaju sanitarni čvor, što predstavlja posebno zabrinjavajuću činjenicu. Njih 20% istaknulo je kako unutar organiziranog smještaja nemaju mogućnost pranja rublja, a 36% kako nemaju mogućnost pripremanja obroka. U studiji provedenoj o učinku tipova privremenog smještaja na ljude pogođene potresom 1997. godine u Italiji, utvrđeno je da su one žrtve potresa koje su bile raspoređene u kuće, a ne u kontejnere, bile zadovoljnije i bile više vezane za svoje privremene domove te su izvijestile o boljem psihološkom blagostanju (Caia i sur., 2010. prema Wu, 2014.). Autori Morishima i suradnici (2020.) svojim istraživanjem utvrdili su kako je život u montažnim, kao i u

privatno iznajmljenim privremenim objektima povezan s kasnijim psihološkim teškoćama stanovnika pogođenih potresom. Također, loša stambena struktura u privremenim smještajima može dovesti do povećanja psihološkog stresa. Stanovnici privremenih smještaja suočavaju se sa strukturnim problemima stanovanja, poput neadekvatno klimatiziranog prostora, buke u susjedstvu te manjka privatnosti zbog tankih zidova (Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Japan, 2011. prema Morishima i sur., 2020.). Kada se radi o privatno iznajmljenom smještaju, pokazalo se da pojedinci koji su živjeli u njima imaju veće financijske izdatke nego pojedinci koji žive u montažnim privremenim objektima, što također može dovesti do povećanog psihološkog stresa. Navedeno se povezuje sa subvencijama koje su stanovnici montažnih privremenih smještaja dobivali kako bi se financijski rasteretili od plaćanja privremenog smještaja nakon potresa (Murakami i sur., 2017., Orui i sur., 2017. prema Morishima i sur., 2020.).

Što se tiče preseljenja, autori Koyama i suradnici (2014.) svojim istraživanjem nastojali su utvrditi utjecaj dva pristupa preseljenja stanovništva pogođenog potresom i tsunamijem na socijalnu podršku i mentalno zdravlje. Prvi pristup podrazumijevao je nasumično raspoređivanje pogođenog stanovništva u privremene stambene objekte koji su u tom trenutku bili dostupni, koristeći se metodom „lutrije“. Navedeni pristup bio je jednostavniji za lokalne vlasti, ali nedostatak mu je što je ometao već stečene društvene veze unutar zajednice. Druga metoda odnosila se na grupne stambene objekte u koje su lokalne vlasti smještavale pogođene stanovnike tako da se nastojala očuvati već stečena društvena kohezija zajednice, odnosno zajedno su se smještali susjedi. Ova metoda zahtijevala je znatno veći napor lokalne samouprave (Tomiyasu i sur., 2013. prema Koyana i sur., 2014.).

Istraživanje Koyana i suradnika (2014.) utvrdilo je da su ispitanici koji su smješteni u grupne privremene smještaje temeljem ranijih društvenih veza imali veću vjerojatnost da će pružiti drugima socijalnu podršku, kao i da će socijalna podrška biti pružena njima, u usporedbi s ispitanicima koji su u privremeni smještaj bili nasumično smješteni metodom „lutrije“. Nadalje, ispitanici koji su izjavili da nisu primali ili pružali socijalnu podršku, imali su veću vjerojatnost da će razviti psihičke teškoće u usporedbi s onima koji su

primali ili pružali socijalnu podršku. Navedenim istraživanjem utvrdilo se kako je i godinu dana nakon katastrofe 35,9% stanovnika koji žive u privremenom smještaju prijavilo ozbiljne psihološke teškoće, što može biti povezano i s time što je istraživanje provedeno na godišnjicu katastrofe kada su ispitanici bili izloženi medijskom izvještavanju o katastrofi i sjećanju na žrtve. Rezultati sugeriraju kako je način raspodjele pogođenog stanovništva u privremene smještaje važan prediktor pristupa socijalnoj podršci. Istraživanje Wu i suradnika (2014.) također utvrđuje kako socijalna podrška ublažava negativan učinak stresnih događaja odnosno kako su visoke razine socijalne podrške povezane s manje ozbiljnim simptomima anksioznosti, depresije i PTSP-a.

Važno je ukazati i na probleme vezane uz ekonomska i ekološka pitanja privremenih smještaja koja su česta tijekom kriznih događaja poput potresa. Troškovi osiguravanja privremenih smještaja obično su visoki, što se ponekad smatra i gubitkom sredstava jer je za njih potrebno veliko ulaganje, a za kraći vijek korištenja, (Johnson 2007.a, 2007.b., 2008., prema Félix i sur., 2015.) budući da cijena privremenih smještajnih jedinica ponekad može biti i veća od stalnih (Hadafi i Fallahi, 2010. prema Félix i sur., 2015.). Također se javljaju i pitanja o budućoj upotrebi smještajnih jedinica jer većina programa za privremeni smještaj nema plan za veliku količinu praznih objekata, ali upotrebljivih, nakon što se stanovnici vrate u svoje obnovljene domove što u konačnici predstavlja veliki gubitak resursa. Osim toga, mjesto na kojem su smještajne jedinice postavljene često ostaje neočišćeno jer ponekad infrastruktura i temelji ne budu uklonjeni kako bi se mjesto vratilo u prvobitno stanje prije katastrofe. Vanjski prostori oko stambenih jedinica, odnosno oni koji su povezani sa stambenim jedinicama ključni su za pružanje privatnosti i promicanje prilika za druženje s ostalim stanovnicima naselja, kao i za stvaranje radnih zona. Zbog svega navedenog, od iznimne je važnosti posebnu pozornost pridati i vanjskim prostorima (Félix i sur., 2015.). Autor Baradan (2002. prema Yüksel i Hasirci, 2012.) u svome istraživanju također naglašava važnost postizanja najvišeg stupnja zadovoljstva u pogledu uređenosti vanjskog prostora, odnosno pješačkih nogostupa, širina ulice, estetike rasporeda privremenih objekata i same estetike stanovanja.

Kako bi se stanovnici privremenih smještaja osjećali ugodnije u prostoru u kojem žive, predlože se da stambeni objekti izgledaju što više poput domova, s prostorima koji pomažu žrtvama potresa da se lakše nose s posljedicama. Takva mjesta općenito trebaju biti više ugodna, sa šarenijim bojama, odvojenim prostorima za obavljanje higijene te mjerama zaštite od vjetrova i kiša. Predlaže se da objekti budu niske gradnje kako bi se smanjila šteta od naknadnih potresa. Važno je da se stanovnicima privremenog smještaja osiguraju stvari poput odjeće, jastuka, pokrivača i primjerenog namještaja. S obzirom da žrtve potresa u takvim objektima mogu ostati i duže od godine dana, važno je da se otklone svi nedostaci smještajnih jedinica kako objekt ne bi ostao samo sklonište, već prostor koji pruža sigurnost potrebnu žrtvama potresa (Yüksel i Hasirci, 2012.)

Neadekvatni uvjeti unutar kontejnera kod stanovnika kontejnerskih naselja prepoznati su kroz skučenost prostora: „*Nikakvi. Nije mi dobro i htela bi veći prostor, htela bi ovaj da ima više mjesta za poslagati, da mogu kupiti što mi treba jer u stanu mi je tamo jako loše. To je sve uništeno... Skučenost. To mi je najgore. Malo prostora ima, to je skučenost.*“ (S02), „*Joj kako bi opisala. Pa ništa, teško je, mislim mali je prostor kao prvo.*“ (S08); neadekvatni sanitarni objekti: „*Najveći problem. Evo ti wc-i recimo, ti čučavci, ja sam operirana na kuk i na koljenu, meni to ne odgovara, ne može se staviti školjka, a imam one stolice gore, jedino taj wc i ta kupaona to mi je malo, malo me koči, ali prolazi, prolazi.*“ (S07); nedostatak privatnosti: „*Mir Božji i tišina, privatnost, nema nema se ovdje privatnosti da vam kažem iskreno. Tu kad ja izađem, ovi svi zrakaju od tamo... Pa ne, pa to, ja volim znate što i onda se sve čuje šta pričam. Ja, ja ne znam ono da po tiho pričam, ja koji puta i glasno i sve pa se sve čuje.*“ (S02), „*Ovdje da, ovdje postoji jedan prostor, tu ova susjedna zgrada i dosta velik, tu gdje je održavan kviz i gdje je bio koncert. To je velik prostor gdje se može razgovarati i sačuvati privatnost. Možemo i u našem prostoru, mislim iako je konkretno ovaj prostor gdje mi trenutno boravimo, to nisu zasebni kontejneri, nego su oni složeni jedan na drugi vareni i to je kao jedna zgrada, kompleks, čujnost je dosta velika, jel izolacija nije najbolja, čuje se gotovo svaki govor se čuje i ovo što ja sad govorim, susjed može dosta dobro čuti preko, ali kažem nije mi*

potrebna neka posebna privatnost u smislu sve što sam rekao mogu i u javnom prostoru.” (S04), „Najpotrebnije. Najpotrebniji je mir.“ (S05).

Broj oštećenih ili uništenih kuća nakon potresa često je velik, a zbrinjavanje pogođenog stanovništva treba biti najvažnija zadaća obnove. Radovi na obnovi često traju duže vrijeme i tijekom tog vremena važno je žrtvama potresa osigurati minimalne uvjete za dostojanstven život, uz privatnost i zaštitu (Félix i sur., 2015.). Primjeri teškoća povezanih s psihosocijalnim aspektima može uključivati siromaštvo koje se nastavlja nakon kriznog događaja, odvajanje obitelji uzrokovano katastrofom, uništavanje struktura zajednice ili tradicionalnih mehanizama podrške (Seto i sur., 2019.), nedostatak prikladnog mjesta za život te nedostatak lakog i sigurnog pristupa čistom WC-u (Onyencho i sur., 2017.). Kako bi se očuvalo dostojanstvo osoba, u kontejnerskim naseljima važno je osigurati pristup čistoj i pitkoj vodi, kao i sigurnim i higijenski primjerenim sanitarnim objektima. Navedeno je visoko prioritetno i ne treba shvaćati kao mjeru preživljavanja, već kao ključan čimbenik u vraćanju osjećaja dostojanstva. U nekim kampovima, slabo osvijetljeni i otključani sanitarni objekti mogu postati mjesta seksualnih napada i nasilja nad ženama. Važno je osigurati i dostupnost i blizinu relevantnih objekata te promicati važnost osobne higijene, poticati čišćenje takvih objekata te osigurati higijenske potrepštine za žene te ostale potrebne higijenske potrepštine, kao i druge potrepštine za čišćenje (Inter – Agency Standing Committee, 2012.). U istraživanju Yüksel i Hasirci (2012.) sudionici istraživanja koji su živjeli u privremenim stambenim objektima nakon prirodne katastrofe izvijestili su o potrebi za odvojenim prostorijama za kupanje, problemima sa začepjivanjem zahoda te teškoćama sa zagrijavanjem unutarnjeg prostora u hladnijim danima. Nadalje, ispitanici su ukazivali na probleme s blatom, stabilnosti privremenih objekata i kišnicu koja ulazi u kuće. Veliki problem odnosi se i na pitanje privatnosti jer je prostor vrlo ograničen i buka dolazi za svih strana. Ispitanici iskazuju kako se u privremenim smještajima osjećaju kao „stranci na stranom mjestu“, u kojemu nedostaje privatnost, toplina, boje i otvorenost prostora.

Problemi održivosti i neadekvatnosti privremenih smještajnih jedinica značajno bi se smanjili strateškim planiranjem unaprijed, odnosno prije krizne situacije. Važno je

unaprijed odrediti vrstu skloništa ili kuća i mjesta za privremena naselja u slučaju potresa. Također, od iznimne važnosti je unaprijed odrediti prioritete i načine djelovanja, kao i pravila kojih bi se trebalo pridržavati u slučaju da se katastrofa dogodi. Što se tiče privremenog smještaja, potrebno je prethodno pripremiti područja s infrastrukturom za privremena naselja te pronaći sigurna mjesta za smještaj pogođenog stanovništva. Takva mjesta moraju imati unaprijed osiguranu vodoopskrbu, električnu energiju i sanitarne čvorove. U slučaju katastrofa, žrtve bi se moglo brzo zbrinuti. Ovakva mjesta ne treba gledati kao područje koje se koristi u hitnim slučajevima, već kao javni prostor koji ima svoju infrastrukturu, a može imati i park, vrt i slično, što ljudi mogu koristiti i u slobodno vrijeme te za kulturne aktivnosti u vrijeme kada nema kriznog događaja. U konačnici, posjedovanje već definiranog i pripremljenog mjesta za privremena naselja nakon katastrofa isplativ je način da se građanima ponude javni prostori i istovremeno bude spremno za katastrofe te pravovremen i primjeren odgovor na njih (Bologna, 2006. prema Félix i sur., 2015.). Istraživanje Hürriyet (2008. prema Yüksel i Hasirci, 2012.) također govori o važnosti projektiranja održivih stambenih objekata za višenamjensku upotrebu, budući da u potresima velikih razmjera troškovi smještajnih kapaciteta mogu premašiti državni proračun. Stoga, učinkovito korištenje mora biti dio prioritarnog planiranja.

Dio sudionika istraživanja izvješćuje i o **nezadovoljstvu međuljudskim odnosima u kontejnerskom naselju**, a ono prvenstveno podrazumijeva narušene međuljudske odnose u kontejnerskom naselju: „*Slabo su, slabi su tu međuljudski odnosi. To pogotovo preko na onoj strani, još ovde nekako, ali tamo jako ljudi se bave s tračevima i izmišljaju ono čega nema. Evo oni su izmislili da ćemo mi sad selit odavde, svatko svojim kućama. I to oni izmišljaju.*“ (S01), „*Nikakvi. Nikakvi su. I sa susjedima samo dvoje, troje razgovaram. To to, to znate to puno se trača, puno priča... Da. Samo što ja to više ne šmirglam ni pet posto, nemam posla s tim, a pa onda pričajte tko šta hoće.*“ (S02), „*Najveći problem. Zato što nema tu, kak bi vam rekao, zajedništva. Nema prijateljstva... To se sve promijenilo. Promijenilo se isto ko za vrijeme rata. Ono smo ujedinili se za vrijeme rata, a poslije rata to se sve razišlo... I sa potresom je tako. Mislim, ja govorim samo za kontejnersko naselje ovdje.*“ (S05), „*Pa sam sam, jer ne mogu da slušam, oni svašta pričaju, viču... Pa ima*

koji se svađaju i ovo i ono...” (S06), „Nikako, nula bodova. Ne... Ne samo ja, nitko sa nikim. Tu je nitko sa nikim... Sve pozdravim i ozdravim tko me pozdravi, ali druženja... Jedni piju, to su samci. Gdje su same žene, to su isto starije žene, bolesne one nemaju živaca pričati na primjer. Ima njih dobrih, ne da su oni svi loši, ali ah eto...” (S10), kao i potrebu za zajedništvom: „Mi bi trebali biti svi ko jedan, jer nam je svima isto, jer smo mi svi stradali od potresa, ja mislim, a ima koji i nisu...” (S01), „...nismo se kao kamp organizirali, nemamo ništa zajedničkog organizacijskog, hm, po meni je trebalo izabrati jednu određenu količinu odnosno jedan broj ljudi kao možda odbor kako bi to već nazvao, nazvali, tri ili pet ljudi, uvijek bi trebao biti nepar da postoji nadglasavanje, kako ćemo ovo, hoćemo ovo onako, hoćemo ovako međutim to kod nas ne postoji. Bila je jedna ženska, ona šta je umrla, ona je pokušala dosta toga međutim to je samostalno, onda su je čak neki i ismijavali, neki bi ovako neki bi onak, ali kad mi imamo svoj odbor, odbor donese odluku i to... Istina i to bi trebalo ovde napraviti, napisati i kućni red.” (S03), „A šta bi volio, a ne mogu vam pravo reći šta bi volio, jer... jer ne može promijeniti ništa. Volio bi da je zajedničko nešto, al toga nema... Da ima više sloge i druženja i da nas posjećuju, makar ovi iz grada.“ (S05).

Kako bi se pružila psihosocijalna podrška stanovnicima pogođenim katastrofom važno je organizirati događaje koji će ujedno služiti za olakšavanje društvenih interakcija, kao i spriječiti socijalnu izolaciju pogođenih stanovnika. Izravna organizacija događaja za pogođene stanovnike nakon velikog potresa u Japanu 2011. godine pružila je stanovnicima priliku da se okupe s okolnim ljudima i uživaju u raznim vrstama kružnih aktivnosti, poput organizirane tjelovježbe, slušanja glazbe i izrade raznih ruktvorina. Također su od iznimne važnosti bili i redoviti ležerni sastanci čiji je cilj bio olakšati društvenu interakciju među stanovnicima i spriječiti izolaciju u situacijama evakuacije i privremenog smještaja (Seto i sur., 2019.). Psihosocijalna podrška može se objasniti i na stupnjevitom modelu psihosocijalnih usluga u obliku piramide, a posebna važnost daje se i društvenoj koheziji i socijalizaciji osoba u kampovima. Osnovnu bazu čine jednostavnije psihosocijalne usluge koje su potrebne najvećem broju ljudi pogođenih kriznim događajem, a odnose se na zadovoljavanje osnovnih potreba i stvaranja osjećaja

sigurnosti. Usluge i oblici podrške postaju složeniji što se više penje prema vrhu piramide, pri čemu se i smanjuje broj osoba kojima su potrebne takve usluge, a odnose se na podršku obiteljima i zajednicama, usmjerenu, nespecijaliziranu podršku i specijalizirane usluge (Ajduković, 1996., Inter – Agency Standing Committee, 2007. prema Ajduković i sur., 2016.). Navedena piramida psihosocijalnih usluga može se objasniti i na primjeru života u kampovima, što se ujedno može prenijeti i na život stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska u kolektivnim, odnosno grupnim smještajima. I pri zadovoljavanju bazične psihosocijalne usluge treba obratiti pozornost na zaštitu mentalnog zdravlja i psihosocijalnu dobrobit stanovnika kampa, kao i na dostojanstvo osoba, njihove kulturne običaje i prehrambene navike, a posebice na zaštitu dostojanstva ranjivih skupina, poput osoba starije životne dobi, osoba s invaliditetom, trudnica, obitelji s djecom itd. (Inter – Agency Standing Committee, 2012.).

Nadalje, u kampovima je potrebno poticati podršku obitelji i zajednica koje ujedno trebaju imati i vlastitu strukturu, pri čemu bi život u kampovima trebao biti vođen sudjelovanjem trenutnih stanovnika i postojećim mehanizmima samopomoći i suočavanja. Ujedno je važno poticati aktivnosti za koheziju i socijalizaciju osoba u kampovima, a zahvaljujući navedenim aktivnostima moći će biti ostvarena dobrobit za većinu stanovnika kampova. Međutim, određene skupine ljudi možda će zahtijevati posebnu pozornost (Inter – Agency Standing Committee, 2012.), odnosno bit će im potrebna usmjerenija podrška obučениh pomagača. Njima se može pružiti pomoć individualnim, obiteljskim ili grupnim intervencijama, a manjoj skupini ljudi bit će potrebne specijalizirane usluge koje pružaju stručnjaci u području mentalnog zdravlja, osposobljeni za rad s ljudima koji su doživjeli traumatski događaj (Ajduković i sur., 2016.).

Od iznimne je važnosti stanovnicima pogođenim katastrofom pružiti podršku u njihovom samostalnom organiziranju zajednice pa tako istraživanje Seto i suradnika (2019.) prikazuje značaj aktivnosti koje su osmišljene kao pomoć za razvoj aktivnosti koje su uglavnom samostalno provodili pogođeni stanovnici. Bilo je važno podržati vođenje društvenih sastanaka među pogođenim članovima zajednice budući da članovi zajednice nisu mogli s lakoćom samostalno organizirati sastanke, a podržane su bile i aktivnosti s

ciljem lociranja osoba starije životne dobi u zajednici. Također je podržano i uređivanje povijesnih dijelova grada gdje je krajolik bio drastično promijenjen nakon katastrofe. Zajedničko obilježavanje povijesnih i kulturnih događaja bilo je korisno i uspješno te je služilo kao podsjetnik na ono što su članovi zajednice znali i iskusili prije katastrofe.

Izostanak primjerenog prostora za zajedničko provođenje slobodnog vremena očituje se kroz zajednička druženja unutar vlastitih kontejnera: „*Ne. Nemamo neg jedino ovak ako dođemo jedni drugima u kućicu.*“ (S08).

Seto i suradnici (2019.) u svome istraživanju ističu važnost aktivnosti psihosocijalne podrške nakon katastrofe koje su obuhvaćale odlazak u prostorije montažnih privremenih smještaja u kojima su osobe pogođene katastrofom mogle sudjelovati u masažama, lakiranju noktiju, razgovoru uz čaj i sl. Ističe se kako su se osobe pogođene katastrofom tijekom takvih aktivnosti otvorile za razgovor jer su ih stručnjaci pažljivo slušali. Nakon doživljene katastrofe pogođenim stanovnicima važno je osigurati mogućnost i mjesta za igru, učenje ili odmor (Seto i sur., 2019.). Nakon velikog potresa u Japanu osigurana su igrališta za djecu te mjesta za vježbanje u društvenim prostorijama montažnih objekata za privremeno stanovanje. Aktivnosti koje su se ondje održavale uključivale su jogu, vježbe podizanja utega te ritmičke vježbe uz glazbu. Osigurana su mjesta gdje su se djeca mogla bezbrižno igrati u zatvorenim lokacijama ili područjima koja su bila udaljena od epicentra katastrofe. Također, održavale su se aktivnosti pomoći u učenju nakon škole ili tijekom dužih perioda odmora. Osigurani su i prostori za osobe s invaliditetom i članove njihove obitelji u kojima su mogli ostati neko vrijeme kako bi se odmorili od objekata u kojima su boravili nakon evakuacije (Seto i sur., 2019.).

Stanovnici kontejnerskih naselja izvješćuju o **nedostatku organiziranih aktivnosti u kontejnerskom naselju**, a ono se prvenstveno očituje kroz nedovoljan broj organiziranih aktivnosti u kontejnerskom naselju neposredno nakon potresa: „*Ma slabo je to bilo organizirano. Znaš, svako je bio u svom stresu i ljudi su najviše puno, nisam ja vidjela ni razgovora puno, jer se svako zabavio sa sobom. I nikome nije bilo do ničega, da ti rečem ukratko. To je bilo ono, malo zategnuto, kak bi rekla.*“ (S01). Također, navedena kategorija podrazumijeva i općenito nedovoljan broj organiziranih aktivnosti u

kontejnerskom naselju: „Paa, mislim nije to baš neka posebna organizacija. Evo smo tu jedanput imali neki malo, bio je neki onaj možda znaš... tu je kod nas svirao, ja sam pjevala s njim. Aa da, družili se jako fino.“ (S01), “Što se tiče kontejnerskog naselja tu nemamo nekakvih posebnih aktivnosti osim ovako ovoga druženja uz možda kažem da se pojedje jabuka ili trešnje ili tko šta ima, može ponuditi... a ne bi bilo loše možda malo isto te bele tako i to spada u sportske aktivnosti, pomalo i šaha. Imamo za hm prostor za zajedničko druženje, međutim ne koristi se... Možda ne bi bilo loše i koji ples napraviti... Netko voli druženje s pjesmom, netko voli sa nečim drugim, ali kad bi došlo do tog recimo organiziranog druženja svatko bi sebi našao i partnerstvo i sve ostalo šta bi on, bi li igrao šah, bi li igrao belu, bi li sjedili i pričali o puno toga, bi li pjevali zajednički, plesali i tako.” (S03), „Pa možda bi bila, samo nema tko organizirati. Bilo je ono prije, dolazili klaunovi, pa malo muzike i tako, ali sad...“ (S05).

Istraživanje Fernandes i suradnika (2013.) ukazuje na važnost socijalne podrške u procesu tranzicije i reorganizacije dnevnih rutina stanovnika pogođene zajednice nakon kriznih događaja, čime se ujedno naglašava važnost organiziranih aktivnosti za stanovnike kontejnerskih naselja. Jedna od organiziranih grupnih aktivnosti može se odnositi i na grupni rad s pogođenim stanovništvom. Stoga, važno je napomenuti kako je u praksi socijalnog rada vidljiv pozitivan učinak grupnog rada, a posebno u pomaganju ranjivim skupinama stanovništva, poput osoba starije životne dobi (Baird, 2005. prema Huang i Wong, 2013.) te osobama s psihičkim teškoćama (Malone i sur., 2008. prema Huang i Wong, 2013.). Istraživanje autora Haung i Wong (2013.) prikazuje intervju s osobama starije životne dobi koje su nakon iskustva potresa sudjelovale u grupnom radu. U početku su izvještavali o tome kako su prije ulaska u grupu većinom ostajali kod kuće razmišljajući o događajima vezanim uz potres i osjećali su se potišteno ili bezvoljno. Također, razmišljali su o svojoj budućnosti i osjećali su veliku tugu. Samo jedna ispitanica rekla je kako većinu svog vremena provodi radeći poljoprivredne poslove. U konačnici, sudjelovanje u grupnim aktivnostima imalo je pozitivne učinke na živote osoba starije životne dobi. Većina ih je navela kako se nisu prepustili razmišljanju o potresu, a život im je nakon ulaska u grupu dobio smisao. Također su spomenuli da su voljeli boraviti u

društvu drugih osoba starije životne dobi i da su se osjećali fizički i psihički bolje. Jedna je ispitanica izjavila kako ne samo da vježbaju zajedno, već razgovaraju i smiju se zajedno, pri čemu zaboravljaju na „nevolju koja ih je snašla“.

Nadalje, kategorija **izostanak pružanja podrške stanovnicima kontejnerskih naselja** obuhvaća izostanak podrške obitelji: „*Joj imala sam, kad si napomenula imala sam problema. Joj dolje u stadionu, pa ovde, ja sam, oni su meni taj kontejner, ova ženska... I on, oni su meni htjeli otet taj kontejner. Ne ne ne. Nemam baš tu... puno se pohvalit. Ne... Sad je dobar kakav je bio. Sad otkad je on kod kuće, on je dobar. Dođe k meni samo na ručak i da, al oni su nastojali da bi oni oteli meni kontejner pa to bi došlo i do kuće, bi mi i kuću oteli. I mene je to pogodilo, jer što ja znam što su oni planirali napraviti od mene. I mene je to pogodilo i potreslo i nisu se ponašali kako treba.*” (S01), „*Nemam ja obitelji. A i on isto nema obitelji. On što ima obitelji, ima vani sve. A čujemo se preko mobitela.*“ (S02), „*U kontejnerskom naselju, šta mi nedostaje? Nedostaje mi... ne mogu se žaliti mislim, donekle sve se ovoga popunjava, a nedostaje mi ah ne znam šta bi vam reko. Bilo bi... familija razbacana na sve strane... A da, pa znate kak to ide. Ovdje se vidi svaki dan i to, svako radi svoje kak oće...*“ (S05); izostanak podrške prijatelja: „*Pa ovdje ne, došo mi je jedan ili dva, tak da i ne znaju svi ovaj gdje sam.*” (S06), „*Ne. Nitko. Nitko! Aktivna sam bila i u crkvi i prijatelja, kumovi i sve. Nitko, nitko da dođe i da upita kako sam. Evo... Utučeno, teško. Razočarano. Da u nevolji nitko ne može bar pitati, meni ne treba, ali treba mi jedna riječ.*“ (S08), „*A nije nitko. Tko bi mi pružao? Uvijek su bile jedno te iste priče i kuknjava od tih ljudi s kojima sam se tu našla, ustvari našla sam samo jednu ženu tu u tom dijelu, ona je bila koma. Bila je još gore od mene. I to moja djeca su mi dolazila, moja djeca dobra su ljudi. Dolazili su mi i tako su me tješili i to, da će to bit dobro, da će se to sve riješiti, neću ja tu ostati i tako, no međutim.... Ne znam, tko bi, tko bi drugi kad su svi, kad smo svi u istom. Kad smo svi u istoj situaciji praktički.*“ (S09); izostanak podrške volontera: „*Pa nije njih ni bilo tu. Bilo ovi što nam hranu dijele...*“ (S01), „*Ne, mene osobno nitko osim Vas iz Crvenog križa. S njima sam znao razgovarati, a drugo me nitko nije kontaktirao i ovaj, pa ne znam...*” (S03), „*Za kontejnersko naselje ne mogu vam reć ništa, znam da tu nema nikakve pomoći. Baš u kontejnerskom naselju. U školi je bilo i bili*

su volonteri svakakvi, a ovdje ima njih četiri, rade, podijele hranu i šta. Nemate pomoći da pruži. Jedino ono kad dođe do, hitna ili nešto tak, a ovo drugo ništa.“ (S05), „Hm, skoro da ne... Pa ne znam, ja ja u uglavnom sve mogu da napravim sam...“ (S06); izostanak podrške stručnjaka: „Sad slabo se to i dolazi sada tu. Slabo. Mi smo se smjestili, više baš s nama nema puno nitko ništa.“ (S01), „Ovdje nitko ne dolazi. Ne, sad je već gotovo. Sad sam se pomirila s tim... A pa šta ću, pa neću se sekirat. Pa neću svoj, da opet obolim i da postanem živčana. Jesam, jesam nervozna, derem se na njega i sve. Druga je, druga je stvar tu, a druga je stvar kod kuće. Kad sam kod kuće, ne bi se nikad posvadili.“ (S02), „...ovdje u kontejneru, ovdje nikako... Niko, uopšte nas ni ne gleda...“ (S05), „Nemam što... Ne... Kad su dolazile cure nove onda je ona dolazila, zvala me jel ima nove cure, može li doći da se upoznamo, može! Onda ja napravim nešto malo što mogu... Došla je jednom kad ste vi bili, e isto. I to me oduševilo. I sad... ne znam šta. Da ona mene više ne posjećuje i to je teško...“ (S10); izostanak podrške gradskih vlasti: „Pa podrška, makar da dođe tjedno jedanput neko ispred grada. Ne znam tko vodi to naselje. Ne meni nego svima. Makar dođe među nas... Ma ne na stručnu osobu, stručna osoba je, da ne spominjem sad, gradonačelnica, župan i netko ispred grada.“ (S05) te izostanak podrške nadležnih institucija: „Pa da je to društveno, da to oće da popriča. Da netko nam dođe bar iz Grada Siska, iz Crvenog križa. Eto tako ti koji su nadležni za nešto, da popričaju. Tu nitko nikom, aj jedva reću bok, dobar dan.“ (S10).

Autori Budoson i Bruno (2011.), nakon katastrofalnog potresa na Haitiju 2010. godine, istaknuli su važnost različitih modela intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške koji su uključivali domaće i strane stručnjake za mentalno zdravlje, edukaciju volontera, lokalnih psihologa i djelatnika primarne zdravstvene zaštite. Psihosocijalna podrška uključivala je osiguravanje i organizaciju prostora za djecu, individualnu i grupnu psihološku podršku, rekreacijske aktivnosti za korisnike, kao i zagovaranje važnosti mentalnog zdravlja. Seto i suradnici (2019.) u svojem istraživanju ukazuju na teškoće u nastavku pružanja podrške pogođenim stanovnicima nakon velikog potresa u Japanu te daju značaj razvijanju stalnih regionalnih programa podrške. Na teškoće u kontinuiranom pružanju podrške, u svome istraživanju također ukazuju Kato i suradnici (2012.), pri čemu

naglašavaju kako je čest problem u slučaju katastrofa pružanje osjećaja stabilnosti kroz kontinuiranu psihosocijalnu podršku jer timovi za psihosocijalnu podršku nisu u mogućnosti pružiti dugoročnu pomoć. Kao jedni od razloga navode se ograničenja rasporeda i umor osoblja. Troup i suradnici (2021.) također navode problematiku velikog radnog opterećenja osoblja kao jednu od prepreka pružanja intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, koju samim time prati i nedostatak ljudskih resursa za mentalno zdravlje. Naglašavaju i nedostatak općih usluga mentalnog zdravlja i objekata u kojima bi se te usluge provodile tijekom humanitarnih kriza (Fuhr i sur., 2020. prema Troup, 2021.). Na području grada Siska grupne aktivnosti provode se sukladno mogućnostima u pojedinom kontejnerskom naselju. Prema potrebi, koordinator za psihosocijalnu podršku zbog kompleksnosti teškoća pojedine osobe upućuje na relevantne lokalne institucije. Značajan je podatak na temelju kojeg 62% ispitanika iskazuje nedostatak odvojenog prostora za obavljanje psihosocijalnog razgovora koji je u ovakvim situacijama od izuzetne važnosti (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.).

Nadalje, Kayano i suradnici (2022.) proveli su istraživanje u kojemu su ispitivali stručnjake o dugoročnom pristupu mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci nakon prirodnog, opasnog događaja. Upitnik je podijeljen u kategorije koje su obuhvaćale prioritete u aktivnosti za dugotrajnu podršku mentalnom zdravlju, sustav i spremnost na bolju podršku, prijelaz s potpore u akutnoj fazi na dugoročnu podršku i akcije za poboljšanje pripravnosti za buduće katastrofe. Najviše ispitanika složilo se o važnosti edukacije i izgradnji kapaciteta za dugoročne programe podrške mentalnom zdravlju za zdravstvene djelatnike uključene u akutni odgovor na krizu te potrebi prikupljanja iskustava u odgovoru na katastrofe za razvijanje kvalitetnijih mehanizama pripravnosti za buduće krizne situacije. Ispitanici ističu kako je važna suradnja između pružatelja usluga mentalnog zdravlja i pružatelja ostalih zdravstvenih usluga. Isto tako, važnost su prepoznali u pružanju usluga savjetovanja, u radu na slučajevima te s obiteljima i zajednicama, kao i edukaciji obitelji i zajednica o načinima nošenja sa stresnim situacijama i oporavku. Naposljetku, od iznimne važnosti je i izgraditi kapacitete za zaštitu

mentalnog zdravlja korištenjem standardiziranih programa edukacije kao što je na primjer psihološka prva pomoć te proširiti postojeće kapacitete pružatelja zdravstvenih usluga i na lokalnim razinama, umjesto osnivanja novih (Kayano i sur., 2022.).

Također, autori Budosan i Bruno (2011.) izvješćuju o interesu djelatnika zdravstvene skrbi za edukaciju o mentalnom zdravlju nakon potresa na Haitiju 2010. godine. Smatrali su kako je važno brigu o mentalnom zdravlju integrirati u primarnu zdravstvenu skrb. Prepoznali su potrebu za dodatnim usavršavanjem kada su se susreli s pacijentima koji su imali mentalne teškoće uzrokovane iskustvom katastrofalnog potresa, a nisu imali dovoljno znanja i vještina kako im pomoći. Većinom su im prepisivali iste lijekove za sve vrste mentalnih teškoća (problemi sa spavanjem, depresija, anksioznost), praktički bez korištenja ikakvih psihoterapijskih tehnika. Naposljetku, istraživanjem je utvrđena potreba za dodatnom edukacijom o zaštiti mentalnog zdravlja kako na razini zajednice tako i primarnih zdravstvenih djelatnika kao nužan preduvjet za pružanje kvalitetnih intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Osobe pogođene potresom izrazile su želju za podrškom kroz intervencije mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške u svojim zajednicama, uključujući kampove u kojima su raseljeni, kao i boljem pristupu zaštiti mentalnog zdravlja unutar postojećeg zdravstvenog sustava, ako i kada im bude potrebno (Budosan i Bruno, 2011.). U situacijama katastrofa važno je pridati pozornost i situacijama vezanim uz nasilje u obitelji ili seksualno nasilje pa tako istraživanje Seto i suradnika (2019.) prikazuje važnost osmišljavanja aktivnosti podrške za uspostavljanje sigurnih prostora ili kanala za savjetovanje u vezi mentalnog zdravlja. Uspostavili su mogućnost savjetodavnih usluga vezanih uz nasilje u obitelji, kao i seksualno nasilje, a sve na temelju pouka iz prethodnih katastrofa u kojima su se žene mučile s tim problemima. Jedna aktivnost u tom kontekstu osmišljena je za pružanje savjetodavnih usluga i nakon redovnog radnog vremena, tijekom predvečerja i vikendima. Također, otvorene su i telefonske savjetodavne linije za osobe s teškoćama mentalnog zdravlja. Aktivnosti podrške odnosile su se i na dijeljenje brošura pogođenih stanovnika kojim su se obuhvatile teme mentalnog zdravlja, a sadržavale su i opise tehnika opuštanja.

Objavila se i brošura koja je sadržavala podatke o uslugama savjetovanja vezanim uz mentalno zdravlje i psihosocijalne teškoće (Seto i sur., 2019.).

Inter – Agency Standing Committee (2012.) u svom priručniku naglašava kako aktivnosti i programi psihosocijalne podrške trebaju biti integrirani, što je više moguće, u šire sustave, poput postojećih mehanizama podrške zajednici, formalne i neformalne školske sustave, zdravstvene usluge i ostale usluge mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Aktivnosti koje su integrirane u šire obiteljske, društvene i državne sustave te humanitarna pomoć u kampovima, dopiru do većeg broja ljudi, a obično su održivije i pridonose smanjivanju stigmatizacije. Istraživanje Chase i suradnika (2018.) ističe važnost dugoročnog financiranja intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, pri čemu je važna suradnja vlade s nevladinim organizacijama, kao i suradnja vlade unutar postojećeg zdravstvenog sustava. Navedena suradnja i dobra koordinacija sustava ključne su za osiguravanje održivosti programa mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške.

Kategorija **prisutnost osjećaja zaboravljenosti od strane društva** prvenstveno se prepoznaje u izjavi o osjećaju zaboravljenosti od strane društva: „*Pa nemate, gledajte počeli su se skupljati klanovi, tu jedna grupa, tu druga, tu treća, četvrta i nema zajedništva. Nema zajedničkog da bi sjeli tu malo u hladu, odigrati Belu, neko druženje, a toga nema ništa. Jer su nas izgleda svi zaboravili. Oni su tamo napravili onu kuću ne, jeste vidjeli zadnju. Napravili je da će tu biti zajednička, kao da će se tu kuhati i, al to je sad zaključano... pa meni se čini da u Sisku je sve zaboravljeno jer se Sisak uopće ne spominje recimo, spominje se Glina, Petrinja i šta ja znam, ona sela, a Sisak jel na televiziji uopće se ne spominje.*“ (S05); zatim nedostatak pružanja informacija od strane gradskih vlasti: „*Pa nitko ne obilazi i nitko nas ne obavještava o ničemu. Tu kad su bili ono u početku, dogradonačelnik i sve, kad pitaš veli imate godina tolko kolko imate. Pa nitko neće da ti kaže da da znaš na čemu si. I sad su neki dan isto bili, da moramo seliti kućice odavde i to je stalo na tome, ja nemam gdje nego u dvorište zgrade... Pa voljela bi da, da nekako neko dođe, da se, da nam kažu. Nego ovako dođu ti, trebaš seliti, pa ostavi te na čekanju, pa ne znaš jel oćeš, jel nećeš. Mislim ta neizvjesnost... Pa da, dolazili su i dolazili su tu i jel bi pristali u Kutinu, u Knin. Pa kud ću ja?!... Loše, loše ja, pa kud bi ja*

išla. Kud?... Pa da, kud?! Tu mi i kćer radi i suprug radi pa kud ili da idem u Kutinu, pa u Kutini ako se dom zdravlja, pa to je isto jedna soba. Sve je zajedničko, ja se svađati kad se trebam ići okupati se ili na wc il čekati nekoga... Mislim to, to nije u redu.“ (S08); kao i kroz frustriranost zbog neobnovljenih domova: „Nemam čim da se pohvalim. Nemam. I kad idem iz grada i kad znam da idem u kontejner ja sam nervozna... Neki dan sam išla i bila kod zgrade... evo, ništa od toga. To još nije se ni počelo, nije ništ. Ma ne znam, ne znam...“ (S10).

Autori Kamaledini i Azkia (2021.) izvješćuju o tome kako su glavni uzroci negativnih psihosocijalnih posljedica na žene pogođene potresom u gradu Bam bili upravo nedostatak psihosocijalnih intervencija od strane društva te izostanak podrške obitelji. Uništenja kuća i smrt članova obitelji znatno su utjecali na emocionalna stanja žena u gradu Bam. Kako se stanovnici kontejnerskih naselja ne bi osjećali zaboravljeno od strane društva u pogođenoj zajednici važno je poticati suradnju psihologa, psihijataru i socijalnih radnika. Također, važno je omogućiti osposobljavanje što većeg broja stručnih timova za krizne intervencije te ujedno i osposobljavanje psihologa i socijalnih radnika koji bi te intervencije i provodili. Osiguravanjem djelovanja socijalnih radnika na terenu omogućilo bi se utvrđivanje psihosocijalnih potreba pogođenog stanovništva, kao i podmirivanje istih (Kamaledini i Azkia, 2021.). Jasno je da društvo mora imati ključnu ulogu u identificiranju rizika pogođenih stanovnika te u razvoju strategija smanjivanja tih rizika. Samo na taj način kod pogođenih stanovnika doći će do prihvaćanja važnih poruka i intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Nevladine i druge organizacije, odnosno drugi dionici u zajednici mogu imati ključnu ulogu u prepoznavanju specifičnih rizika s kojima se suočavaju najranjivije skupine stanovništva. Stoga, potrebna je višesektorska i raznolika suradnja i koordinacija dionika u zajednici, kako vladinih, tako i lokalnih aktera (Gray i sur., 2021.).

O zabrinutosti oko neobnovljenih domova izvješćuju autori Zijlstra i suradnici (2022.) Adolescenti iz njihovog istraživanja ukazali su na dugotrajnost popravaka i ojačavanja kuća. Govorili su kako nisu sanirane sve pukotine nakon potresa te kako su zidovi opet popucali nakon novih potresa. Nekoliko adolescenata spomenulo je neizvjesnost i

uznemirenost zbog toga što nisu znali što će se dogoditi s njihovom kućom i hoće li biti sigurno nastaviti tamo živjeti.

Istraživanje Safarpour i suradnika (2020.) s volonterima, voditeljima humanitarne pomoći, djelatnicima humanitarnih organizacija i pogođenim osobama, izvještuje o nedovoljnoj koordinaciji i kooperativnosti na različitim razinama poslovanja organizacija nakon iskustva katastrofe. Navedeno se odnosi na upravljačke, strateške i operativne razine. Drugim riječima, zbog nedostatka koordinacije, resursi, osoblje i potrebna oprema poslani su u pogođena područja, no nisu bili dovoljno koordinirani. Nadalje, izvještavali su o nedostatku edukacije o pružanju humanitarne pomoći pogođenom stanovništvu. Pojedinci nisu bili upoznati s načinima pomoći te ljudi koji su zainteresirani za humanitarnu pomoć nisu dovoljno informirani o tome koja vrsta donacije je potrebna, kome te u koje vrijeme i kako treba biti isporučena. Također volonteri nisu bili dovoljno upoznati s načinima sudjelovanja u prepoznavanju potreba pogođenih osoba, kao ni u dostavi i distribuciji donacija. Stoga, ne samo da su ljudi pogođeni krizom imali teškoća s nedostatkom informacija, već su ih imali i volonteri, menadžeri, civilne i druge organizacije. Najznačajniji izazov odnosio se na širenje glasina koje su ometale spremnost i pravilnu reakciju različitih dionika u zajednici. Sudionici istraživanja bili su nezadovoljni slabim djelovanjem medija i nedostatkom kontrole na nekoliko društvenih mreža. Mnoštvo medija i nepostojanje jedinstvenog i utjecajnog menadžmenta za organiziranje nadzora i praćenje vijesti te postojanje velikog broja neautentičnih izvora vijesti, stvaralo je velike izazove u odgovoru na krizu.

Od iznimne je važnosti stanovnicima kontejnerskih naselja osigurati informacije o humanitarnim naporima i dostupnim uslugama u njihovom privremenom smještaju. Nedostatak informacija o tome tko je za što zadužen može kod stanovnika kontejnerskih naselja izazvati dezorijentiranost i nedostatak povjerenja. Također, zbog nedostatka točnih i vjerodostojnih informacija o dostupnim uslugama, kao i njihovim mehanizmima rada može doći do stvaranja glasina i nepotrebne uznemirenosti stanovništva (Inter – Agency Standing Committee, 2012.). Važno je predvidjeti moguće načine predstavljanja različitih aktera u kontejnerskim naseljima unutar pogođene zajednice te promicati i omogućiti

redovne sastanke između stanovnika pogođene zajednice i pružatelja usluga koji djeluju u kontejnerskom naselju, pri čemu koordinirano vođenje slučaja može potaknuti razvoj povjerenja i pružiti osjećaj stalne sigurnosti. Također, potrebno je identificirati ključne nedostatke vezane uz pružanje informacija, kao i ključne informacije koje je potrebno prenijeti pogođenom stanovništvu unutar kontejnerskih naselja. Pri tome treba razmisliti o idejama na koje sve načine se informacije mogu proširiti. U pogođenoj zajednici važno je organizirati informacijske točke i poruke koje se između ostalog odnose i na dostupne usluge u zajednici. Situaciju je potrebno stalno pratiti te identificirati informacije koje je dalje potrebno prenositi, a posebno u ključnim trenucima života u kontejnerskom naselju, odnosno tijekom prvih mjeseci, tijekom razdoblja kada se raspravlja o preseljenju i tijekom razmišljanja o zatvaranju kontejnerskih naselja (Inter – Agency Standing Committee, 2012.).

Naposljetku, kada se radi o **pogledu na budućnost**, kod stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska vidljiva je neizvjesnost oko budućnosti: „... *Ali, žbuka stalno pada, sve pada, evo bili prijatelji... Gadno, jako gadno. Što ću? Ja, ja sad? Ne znam. Kako će bit sa stanom, hoće i mi nać, neće. Ja bi voljela da mi nađu neki stan za nas dvoje, neki prikladni stanić. Ne treba biti puno, 35 kvadrata dosta, u vrh glave. Da imam kupatilo, kuhinju, sobu i to... Što bi vol, volila bi da me ako već moram ostati ovdje, kad ne znam ni ja dokle ću ostati ovdje. Volila bi da mi se ta nadstrešnica napravi, prevruće je tu. Da si zatvorim taj prostor, bar kolko tolko.*“ (S02), „*Pa kod nekih, za neke osobe za koje znam da su došle iz objekata koje će, znači koje će bit jako teško obnovit, normalno da suosjećam s njima i da, ovaj, da znam da im nije dobro i pitanje je kakve je perspektiva, odnosno njihova, koliko godina će još morat boraviti u ovakvom tipu naselja kontejnerskom. S druge strane ja mogu kazat da možda u bar u ovom momentu mogu ono kazat hvala Bogu, možda spadam u tu grupu sretnika čija je zgrada ipak ostala na neki način konstrukcijski dosta sačuvana... mislim meni je bitno da nije toliko oštećeno da bi se morala srušiti, jer u tom slučaju bi vjerujem moj život možda desetljeće ili više bio u otprilike u ovakvim prostorima u kakvom sam sada.*“ (S04), „*Pa ne znam, imam ono sve što mi treba. Mogu otić ja i u stan, još je to namješteno, mogu, ali ako zatrese tko zna*

što može biti, pa još trese. Rekli su da će dve i po godine tresti... Pa više ne želim da zatrese pa da me ubije, a dok sam ležao tamo četiri i po mjeseca navijao sam za to.” (S06), „Ne vidim. Ne vidim. Kad bi imala informacije da znam kako bi to išlo, kak bi, hoće li to krenuti obnova, hoće li? Jel meni je samo da, da da budem u stanu na miru kako treba i da mi je doktoru blizu i to... Pa da netko bar obiđe, da nam kaže, da da nešto, da imamo neke informacije. Kad ti pitaš nekoga, nitko ništa... Pa informacije, hoće li biti šta, neće li biti, ne znaš ništa... Nego ovako dođu ti, trebaš seliti, pa ostavi te na čekanju, pa ne znaš jel oćeš, jel nećeš. Mislim ta neizvjesnost. Ja bi najsretnija bila kad bi ušla u svoj stan da se obnovi. Ili da mi daju neki zamjenski stan, meni ne paše jedna soba u motelu ili van Siska, meni još supruga radi... (S08), „Komunikacijom jedni sa drugima, jer tu smo, jednaki smo svi i tu smo se našli. Svi imamo istu poteškoću, razmišljamo kako ćemo i kud ćemo, kad će se naši domovi i hoće li se naši domovi obnoviti, dal postoji kakva mogućnost. Eto! O tom razmišljamo... Ja sam došla do zaključka, s razloga što imam dosta godina da tu budućnosti nema, da je tu vrijeme stalo. Vrijeme je stalo. Možda neka druga, neke druge generacije, ako bi nastavile tu, al prosto sumnjam. Tu pomaka nema. Po mom osobnom shvaćanju. A ja sam se s tim pomirila, tu nema života, nema, jednostavno nema! Sad, kažem vam, živim za taj dan, valjda će mi gospodin pomoć, tak je rekao. Da se negdje smjestim i da je to to.“ (S09).

Reakcije osoba starije životne dobi na katastrofu mogu uključivati izražavanje zabrinutosti oko budućnosti i gubitak fizičkog zdravlja, uloge u obitelji, društvenih kontakata i financijske sigurnosti. S godinama se uočava veća ranjivost kod osoba starije životne dobi koje su samci, kao i izrazita emocionalna osjetljivost na gubitke te socioekonomske i kulturološke promjene. Kada se navike osoba starije životne dobi poremete katastrofom, a posebno kada dođe do gubitka stambenog prostora i preseljenja, za očekivati je da će se pokazati neke emocionalne i mentalne teškoće. Mnoge osobe starije životne dobi strahuju da će, ako se otkriju njihove smanjene fizičke ili kognitivne sposobnosti, riskirati gubitak neovisnosti ili institucionalizaciju, pri čemu dolazi do neizvjesnosti oko njihove budućnosti. Kao rezultat toga, mogli bi prijaviti manje teškoća i potreba. Stoga ponekad, oni mogu nastaviti živjeti u oštećenim ili nehigijenskim objektima jer nemaju potrebnu

fizičku snagu, izdržljivost i kognitivnu sposobnost kao što su prije imali. Djelatnici humanitarnih organizacija i volonteri moraju pažljivo procijeniti raspon i opseg životnih teškoća s kojima se susreću osobe starije životne dobi nakon iskustva potresa. Konkretna praktična pomoć za oporavak, stabilizaciju i angažman uz odgovarajuće resurse, omogućit će osobi starije životne dobi daljnju samostalnost (Academy for Disaster Management Education, Planning and Training, 2005.).

Situacije koje se događaju nakon potresa mogu biti uzroci pogrešnih i neuspješnih strategija zbrinjavanja pogođenih stanovnika zajednice. Volonteri i djelatnici različitih organizacija na terenu se susreću s uplašenim ljudima, koji često mogu biti u izuzetno teškom psihološkom stanju, a također se susreću i s nedostatkom resursa te pojedinaca koji rade pod različitim pritiscima. Nakon katastrofa, u početnom odgovoru na krizni događaj dolazi do toga da različiti dionici u zajednici dolaze na mjesta događaja i odmah počinju djelovati, iako često bez zadovoljavajuće suradnje i koordinacije među njima, kao i bez kvalitetne suradnje s lokalnim vlastima. Taj nedostatak često dovodi do nesporazuma i pogrešnih izbora, s različitim organizacijama koje rade za istu svrhu, ali u različitim smjerovima. Zbog toga dolazi do gubitka vremena i resursa koji bi primijenjeni u okviru globalno koordiniranih intervencija mogli rezultirati učinkovitijim strategijama obnove (Félix i sur., 2015.). Longitudinalna studija Shiba i suradnika (2022.) s osobama starije životne dobi, koje su doživjele potres u istočnom Japanu 2011. godine, ispituje povezanost gubitka doma uzrokovanog potresom s kasnijim zdravljem i dobrobiti pogođenog stanovništva. Tijekom razdoblja praćenja od devet godina, utvrđeno je kako je gubitak doma snažno povezan s trajnim teškoćama mentalnog zdravlja osoba starije životne dobi. Postojali su snažni dokazi o posttraumatskim stresnim simptomima te nešto skromniji dokazi o povećanim simptomima depresije i rizika od beznada. Također, rezultati su pokazali smanjenje povjerenja i privrženosti zajednici. Istraživanje pokazuje da bi gubitak imovine, odnosno doma mogao imati dugotrajan negativan učinak praćen posttraumatskim stresnim simptomima čak i devet godina nakon katastrofe.

4.3. Ograničenja istraživanja

Nakon prikazanih rezultata istraživanja te rasprave koja je uslijedila nakon njih, važno je obratiti pozornost i na nekoliko ograničenja istraživanja.

Intervjui „licem u lice“ mogu biti manje ili više otežavajući za marginalizirane skupine stanovništva, ovisno o društvenim pritiscima. Na primjer, osobe koje slabije čuju mogu smatrati razgovore „licem u lice“ ugodnijim jer mogu čitati s usana istraživača, kao i njihov neverbalni jezik što im u konačnici može pomoći u razumijevanju postavljenih pitanja (Chapple, 1999., Irvine, 2011. prema Oltmann, 2016.). S druge strane, druge ranjive skupine mogu se osjećati zastrašene formalnošću razgovora „licem u lice“, u usporedbi s ležernijim načinom vođenja razgovora putem telefona ili mobilnog uređaja, što je i jedan od nedostataka metode intervjuiranja „licem u lice“ (Taylor, 2002., Sturges i Hanrahan, 2004. prema Oltmann, 2016.). Što se tiče nedostataka u pogledu tehničkih problema, tijekom intervjuiranja „licem u lice“ oni mogu biti posljedica teškoća s uređajem za snimanje razgovora (Kazmer i Xie, 2008. prema Oltmann, 2016.), dok vanjska buka poput košnje travnjaka, vjetar ili televizor također mogu predstavljati teškoće prilikom intervjuiranja (Oltmann, 2016.). U istraživanju su prepoznate teškoće sa snimanjem uslijed čega je puhao vjetar, što je u konačnici otežalo preslušavanje i transkribiranje jedne snimke.

Teškoću prilikom intervjuiranja „licem u lice“ može predstavljati i nedostatak privatnosti i odvojenog prostora izvan kontejnera ispitanika i dijeljenje kontejnera s više osoba, odnosno s drugim članovima obitelji (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.). Navedeno je predstavljalo izazov tijekom snimanja dva intervjua koja su snimljena s pauzom zbog dolaska drugih ljudi u kontejner. Stanovnici kontejnerskih naselja mogu nevoljko sudjelovati u intervjuu „licem u lice“ upravo zbog navedene situacije, pri čemu mogu i nastojati što kraće i brže odgovarati na pitanja misleći kako ih mogu čuti ostali u kontejnerskom naselju budući da je udaljenost od drugih kontejnera vrlo mala (Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije, 2021.), što je u intervjuu svojom izjavom potvrdio i jedan sudionik istraživanja.

S druge strane, izazov prilikom provedbe intervjua mogla je predstavljati i otvorenost sudionika u razgovoru te ventiliranje osjećaja straha i frustracije zbog iskustva traumatskog događaja (Ajduković i sur., 2016.) i života u kontejnerima, kao i ogorčenosti stanovnika na vladu i gradske lidere zbog obnove koja „stoji“. Zbog navedenog, stanovnicima je omogućeno kontaktiranje koordinatorice za psihosocijalnu podršku za krizni događaj, kao i koordinatorice smještaja iz Gradskog društva Crvenog križa Sisak. Istraživačici je, kao što je već navedeno, podrška osigurana u Savjetovalištu za studente Pravnog fakulteta u Zagrebu. Prilikom takvih situacija, izazov je bio vraćati tijekom razgovora u željeni smjer. No, u konačnici se zaključuje kako interakcija „licem u lice“ potiče više malih razgovora, otvorenost ispitanika, humor i neverbalnu komunikaciju kojom pojedinci mogu u potpunosti iskazati svoju ljudskost (Shuy, 2002. prema Oltmann, 2016.).

Nadalje, potencijalni rizici pri provedbi istraživanja bili su povezani s time da su potencijalni sudionici mogli sami predviđati neke prepreke za sudjelovanje u istraživanju, npr. nisu sigurni treba li netko tko „vodi“ naselje odobriti njihovo sudjelovanje u istraživanju. Kako bi se istraživanje učinilo dostupnim uključenim sudionicima, bilo je potrebno razmotriti načine korištenja odgovarajućeg jezika, zatim predvidjeti moguće prepreke za sudjelovanje i predvidjeti načine pružanja pomoći u prevladavanju tih prepreka. Zbog toga je u vrlo detaljnom pristupnom pismu koje je predano „licem u lice“ sudionicima istraživanja ostavljena i e-mail adresa istraživačice kako bi se sudionici istraživanja mogli javiti ukoliko imaju dodatnih pitanja. Bilo je potrebno stvoriti ugodno ozračje koje je potencijalnim sudionicima istraživanja ostavilo prostor da postavljaju pitanja koja ih zanimaju prije same provedbe istraživanja. Iako je priprema od iznimne važnosti, u tijeku intervjua potrebna je prilagodljivost i rad u kontekstu u kojem se zatekne (Ritchie i Lewis, 2003.). Potencijalni sudionici mogli su imati strah i od toga da se ne otkrije njihov identitet te da njihovo sudjelovanje u istraživanju, kao i njihovi odgovori ne bi utjecali na ostvarivanje nekog od njihovih prava ili na njihov ostanak u kontejnerskom naselju. Upravo zbog navedenog, sudionike istraživanja je bilo važno upoznati s informiranim pristankom, dobrovoljnošću i zaštitom anonimnosti.

Kako bi se prikupili podatci o istraživačkom fenomenu iz više različitih perspektiva, mogu se kombinirati različite metode prikupljanja podataka, pa tako na primjer, ako se želi dobiti potpunija slika, mogu se kombinirati intervju na bazi razgovora i strukturirana pitanja u intervju, odnosno tehnike koje bi izvukle različite, ali komplementarne podatke (Rothbauer, 2008.). Nastavno na navedeno, uz polustrukturirani intervju mogla bi se kombinirati metoda prikupljanja podataka kroz **nestruktuirani intervju**. Naime, nestruktuirani intervju mogu dati pojedincima priliku da ispričaju svoje osobne priče nekome tko ih tretira kao jednake i shvaća ih ozbiljno, što ispitanicima može biti vrlo važno (Guthrie, 2010.). Dobar primjer su stanovnici kontejnerskih naselja na području grada Siska koji se zbog svog položaja mogu osjećati socijalo izolirano, zaboravljeno i emocionalno opterećeno. Iako katastrofe pogađaju veliki broj ljudi istovremeno, svi oni koji su pogođeni nisu i jednako izloženi katastrofi. Rizik se kod odraslih, kao i kod djece povećava s brojem i intenzitetom stresnih i traumatskih iskustava koje je pogođena osoba doživjela, pri čemu se mogući doživljaji razlikuju po intenzitetu (Ajduković i sur., 2016.). Ovom metodom mogao bi im se dati prostor da ispričaju svoje iskustvo traumatskog događaja, života u kontejnerskom naselju te značenja koje za njih ima pružena psihosocijalna podrška i da kroz otvoreni razgovor prikažu svoju potrebu za psihosocijalnom podrškom. Ovakav pristup može biti nadopuna već dobivenim saznanjima kroz polustrukturirani intervju. Tijekom intervjua intervjuer bi trebao govoriti minimalno, ali djelovati zainteresirano i profesionalno kako bi sudionici istraživanja mogli slobodno razgovarati. U ovakvom obliku intervjua, istraživač je pasivni promatrač koji tiho bilježi, dok ispitanici govore, ali održava intervju na pravom putu (Guthrie, 2010.). Naposljetku, primjećuje se kako bi se većim brojem provedenih polustrukturiranih intervjua postiglo teorijsko zasićenje istraživanja.

4.4. Praktične implikacije

S obzirom na prikazane rezultate istraživanja i raspravu, utvrđuje se kako bi za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska bilo važno omogućiti što veći broj organiziranih zajedničkih druženja od strane educiranih djelatnika i volontera, no prvenstveno je potrebno osigurati i mjesta na kojima bi se takve aktivnosti provodile,

posebno u vrijeme zimskog perioda kada aktivnosti nije moguće održavati na otvorenom prostoru oko kontejnera. Organiziranje aktivnosti treba obuhvaćati sva kontejnerska naselja, treba biti kontinuirano i koordinirano od strane različitih organizacija.

Nadalje, s obzirom na iskazanu potrebu za zajedništvom, bilo bi korisno organizirati radionice u kojima bi stanovnici kontejnerskih naselja mogli razmjenjivati iskustva s potresom, životom u kontejnerima i obnovom njihovih domova. Zbog ponekih iskaza o narušenim odnosima među stanovnicima kontejnerskih naselja, vidi se prostor za uspostavljanjem grupa za razvijanje tolerancije, razumijevanja, nenasilnih vještina komunikacije te nenasilnog rješavanja sukoba. Samim time, važno je educirati stručne djelatnike i volontere koji bi sa stanovnicima kontejnerskih naselja provodili navedene grupne aktivnosti.

Kroz brojnu literaturu vidljivo je koliki značaj imaju društveni i kulturalni kontekst potresom pogođenog stanovništva, stoga im je važno osigurati aktivnosti kojima će kroz kreativne tehnike, tjelesnu aktivnosti i glazbu, moći izraziti svoje emocije i teškoće s kojima se nose.

Važno je da lokalni lideri i različiti dionici u zajednici pronađu adekvatan način na koji će stanovnicima kontejnerskih naselja prenositi pravovremene i sveobuhvatne informacije o njihovom smještaju i životu u kontejnerskim naseljima te da im prenose informacije gdje mogu pronaći potrebne usluge te kome se u zajednici obratiti u slučaju različitih potreba. Način na koji se informacije prenose mora biti profesionalan, stručan, s osjetljivošću za svakog stanovnika kontejnerskog naselja i njihovu situaciju.

Naposljetku, potrebno je zagovarati sveobuhvatne reforme mentalnog zdravlja kojima će se uspostaviti mogućnost provođenja kontinuiranih intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, ne samo tijekom odgovora na krizne situacije već i tijekom mirnog razdoblja bez kriza. Potrebno je osigurati edukacije za što veći broj djelatnika i volontera koji će stečenim znanjima i vještinama moći adekvatno odgovoriti na potrebe stanovnika grada Siska vezano uz njihovo mentalno zdravlje i psihosocijalni status. Također, osim edukacija važno je osigurati i radna mjesta te adekvatnu plaću. Programi

psihosocijalne podrške trebaju obuhvaćati sve ranjive skupine, kao i ostale pojedince u potrebi unutar zajednice.

5. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje pridonosi obogaćivanju literature o iskustvima stanovnika kontejnerskih naselja na području grada Siska s pruženom psihosocijalnom podrškom nakon iskustva potresa. Izjavama sudionika istraživanja koje su dobivene putem polustrukturiranog intervjua te analizirane kvalitativnom analizom sadržaja, prikazano je koje značenje ima pružanje psihosocijalne podrške za stanovnike kontejnerskih naselja na području grada Siska, kao i okolnosti koje pridonose potrebi sudionika istraživanja za daljnjim, odnosno kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na činjenicu da stanovnici kontejnerskih naselja i dalje osjećaju emocionalnu preplavljenost uzrokovanu iskustvom potresa, a ona se osobito izražava kroz stres i strah uzrokovanih potresom, strah od ponovnog iskustva potresa, teškoće uživanja u zajedničkim druženjima s ostalim stanovnicima kontejnerskih naselja te kroz emocionalne reakcije do kojih dolazi prilikom razgovora o proživljenom iskustvu potresa. Kod osoba starije životne dobi koje žive u kontejnerskim naseljima vidljive su i mentalne teškoće uzrokovane iskustvom potresa, a odnose se na psihičke i emocionalne reakcije te prisutnost osjećaja straha prilikom boravka u prostoru u kojem su se zatekli uslijed potresa.

Istraživanjem je utvrđeno nezadovoljstvo kvalitetom života u kontejnerskom naselju, pri čemu sudionici istraživanja izvješćuju o dugom periodu boravka u privremenom smještaju, o nezadovoljstvu stambenim prostorom te stresu zbog iskustva preseljenja iz jednog kontejnerskog naselja u drugo. Kod dijela stanovnika kontejnerskih naselja primijećena je nužnost prihvaćanja uvjeta takvi kakvi jesu, uz to što dio sudionika istraživanja također izvješćuje i o neadekvatnim uvjetima unutar smještajne jedinice. Poseban problem odnosi se na neadekvatne sanitarne čvorove, malen prostor i nedostatak privatnosti. S druge strane, dio stanovnika izvješćuje o zadovoljstvu uvjetima unutar kontejnerskog naselja, no važno je ukazati na to da naglašavaju kako su si smještajne objekte sami uredili prema sebi. O kvaliteti života u kontejnerskom naselju izvješćuju u

kontekstu osjećaja sigurnosti i zahvalnosti, kao i mogućnosti klimatiziranja prostora uslijed velikih vrućina.

Analiza podataka pokazala je i potrebu za organiziranim zajedničkim druženjima unutar kontejnerskog naselja, pri čemu je zamijećen nedovoljan broj organiziranih aktivnosti neposredno nakon potresa, no i tijekom daljnjeg boravka sudionika istraživanja u privremenim smještajnim jedinicama. Shodno navedenom, u kontejnerskim naseljima nedostaje i prostor u kojem bi se mogle provoditi zajedničke aktivnosti. Većina sudionika istraživanja izražava želju za zajedničkim druženjima, a naglašavaju i koliko bi im takva druženja bila od koristi. Također, u razgovoru naglašavaju i značaj razgovora s drugima, kao i značaj razgovora sa stručnjacima, pri čemu ukazuju na potrebu za istim. U kontejnerskim naseljima primijećeno je kako dio sudionika istraživanja izvještava o dobrim međuljudskim odnosima i zajedništvu, dok dio ukazuje na narušene međuljudske odnose unutar kontejnerskog naselja.

Također je važno ukazati na činjenicu da s jedne strane dio sudionika istraživanja izvješćuje o izostanku podrške obitelji i prijatelja, volontera, stručnjaka, kao i gradskih vlasti i nadležnih institucija. Dok s druge strane, dio sudionika istraživanja ističe podršku od obitelji, prijatelja, volontera i stručnjaka. Navedeno dovodi do zaključka da podrška nije sveobuhvatna te da su intervencije mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške i dalje potrebne na terenu.

Naposljetku, sudionici istraživanja naglašavaju prisutnost osjećaja zaboravljenosti od strane društva, što se kod njih odražava zbog nedostatka informacija od strane gradskih vlasti, a odnosi se i na frustriranost zbog vrlo spore ili gotovo nikakve obnove njihovih domova. Shodno navedenom, u razgovoru sa stanovnicima kontejnerskih naselja primjećuje se neizvjesnost oko budućnosti, pitaju se što će biti s njihovim domovima, do kada će morati živjeti u kontejneru, kada će dobiti neke informacije vezano uz njihov privremeni smještaj, obnovu domova i slično.

Spoznaje stečene ovom studijom mogu dovesti do osvještavanja kreatora politika te kreatora intervencija mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, kao i drugih sudionika u

društvu kako da na što učinkovitiji način upravljaju izazovima koji se pojavljuju tijekom kriznih situacija. Spoznaje navedenim dionicima u društvu mogu pomoći u kvalitetnoj i odgovarajućoj pripremi u odgovoru na buduće katastrofe, kao i u poboljšavanju trenutnog odgovora na potres koji je zahvatio Sisačko – moslavačku županiju. Potonje je važno shvatiti kao prioritetnu zadaću našeg cjelokupnog društva.

Za očekivati je da će potresom pogođeni stanovnici grada Siska još neko vrijeme ostati u svojim privremenim smještajima, posebice ukoliko se obnova ne ubrza. Upravo zbog navedenog, važno je osvijestiti sve nedostatke kontejnerskih naselja, kao i psihosocijalna stanja pojedinaca te uspostaviti jasnu koordinaciju rada, omogućiti djelovanje što većeg broja djelatnika koji će provoditi intervencije mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške, kao i volontera i ostalih dionika u zajednici dok se kod pogođenog stanovništva ne razviju vještine samostalnog nošenja s nastalom situacijom čime bi se ubrzao proces oporavka kako pojedinaca, obitelji, tako i cjelokupne zajednice.

Popis tablica

Tablica 4.1. *Značaj pružanja psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska (str. 15)*

Tablica 4.2. *Okolnosti koje pridonose potrebi za kontinuiranim pružanjem psihosocijalne podrške stanovnicima kontejnerskih naselja na području grada Siska (str. 31)*

6. LITERATURA

1. Academy for Disaster Management Education, Planning and Training (2005). *Handbook for Community Counselor Trainers*. Posjećeno 31. srpnja 2022. godine na mrežnoj stranici reliefweb: <https://reliefweb.int/report/world/disaster-psychosocial-response-handbook-community-counselor-trainers>.
2. Ajduković, M. i Urbanc, K. (2009). Integrirajući pristup u socijalnom radu kao kontekst razumijevanja individualnog plana skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 505-535.
3. Ajduković, D., Bakić, H. & Ajduković, M. (2016). *Psihosocijalna podrška u kriznim situacijama velikih razmjera*. Zagreb, Hrvatska: Hrvatski Crveni križ.
4. Berc, G. (2012). Obiteljska otpornost – teorijsko utemeljenje i primjena koncepta u socijalnom radu. *Ljetopis socijalnog rada* 19 (1), 145-167.
5. Budosan, B. & Bruno, R. F. (2011). Strategy for providing integrated mental health/psychosocial support in post earthquake Haiti. *Intervention* 9 (3), 225-236.
6. Chase, L. E., Marahatta, K., Sidgel, K., Shrestha, S., Gautam, K., Luitel, N. P., Raj Dotel, B. & Samuel, R. (2018). Building back better? Taking stock of the post – earthquake mental health and psychosocial response in Nepal. *International Journal of Mental Health Systems* 12 (44), 1-12.
7. Espinoza, A. E., Osorio – Parraguez, P. & Reyes, P. (2015). Interdisciplinary – action – research: Post – earthquake interventions with older people in Chile. *Action Research* 0 (0), 1-19.
8. Eyre, A. (2017). Lessons in providing psychosocial support: A review of three post – disaster programs. *Australian Journal of Emergency Management*, 32 (3), 30-34.
9. Félix, D., Monteiro, D., Branco, J. M., Bologna, R. & Feio, A. (2015). The role of temporary accommodation buildings for post – disaster housing reconstruction. *Journal of Housing and the Built Environment* 30 (4), 683-699.
10. Fernandes, G. C. M., Boehs, A. E. & Heidemann, S. B. I. T. (2013). Social support during the family transition following a natural disaster. *Text & Context Nursing* 22 (4). 1098-1105.

11. Galloway, A. (2005). Non – probability sampling. *Encyclopedia of Social Measurement*, 859-864.
12. Guthrie, G. (2010) Interviews. U: *Basic research methods: An entry to social science research* (str. 118-129). New Delhi: SAGE Publications India.
13. Gray, B., Eaton, J., Christy, J., Duncan, J., Hanna, F. & Kasi, S. (2021). A proactive approach: Examples for integrating disaster risk reduction and mental health and psychosocial support programming. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 54 (102051), 1-9.
14. Hoffman, M. A. & Kruczek, T. (2011). A bioecological model of mass trauma: Individual, community and societal effects. *The Counseling Psychologist*, 39 (8), 1087-1127.
15. Huang, Y. & Wong, H. (2013). Effects of social group work with survivors of the Wenchuan earthquake in a transitional community. *Health and Social Care in the Community* 21 (3), 1-11.
16. Ilhan, T. (2018). A model suggestion for trauma and psychological process living people after earthquake. *The Online Journal of Science and Technology* 8 (3), 7-12.
17. Inter – Agency Standing Committee (2007). *IASC guidelines on mental health and psychological support in emergency settings*. Geneva: Inter – Agency Standing Committee.
18. Inter – Agency Standing Committee (2012). *Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings; What Should Camp Coordination and Camp management Actors Know*. Posjećeno 21. srpnja 2022. godine na mrežnoj stranici Inter – Agency Standing Committee: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/IASC%20MHPSS%20booklet%20%27Mental%20Health%20and%20Psychosocial%20Support%20in%20Emergency%20Settings%2C%20What%20should%20Camp%20Coordinators%20and%20Camp%20Manager%20Actors%20Know%27%20-%202013.pdf.

19. International Federation Reference Centre for Psychosocial Support (2009). *Psychosocial intervention: A handbook*. Copenhagen: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Reference Centre for Psychosocial Support.
20. Kako, M. & Ikeda, S. (2009). Volunteer experiences in community housing during the Great Hanshin – Awaji Earthquake, Japan. *Nursing and Health Sciences 11* (4), 357-359.
21. Kamaledini, M. & Azkia, M. (2021). The psychosocial consequences of natural disaster: A case study. *Health in Emergencies and Disasters Quarterly*, 6 (3), 179-190.
22. Kato, Y., Uchida, H. & Mimura, M. (2012). Mental health and psychosocial support after Great East Japan Earthquake. *The Keio Journal of Medicine 61* (1), 15-22.
23. Kayano, R., Lin, M., Shinozaki, Y., Nomura, S. & Kim, Y. (2022). Long – Term Mental Health Support after Natural Hazard Events: A report from an Online Survey among Experts in Japan. *International Journal of Environmental Research and Public Health 19* (3022), 1-10.
24. Kletečki Radović, M. (2008). Teorija osnaživanja u socijalnom radu. *Ljetopis socijalnog rada 15* (2), 215-242.
25. Kletečki Radović, M. & Krušelj Gača, N. (2015). Uloga domova socijalne skrbi u individualnom planiranju za potrebe osoba s psihičkim teškoćama. U: Urbanc, K. (ur.), *Individualno planiranje u socijalnom radu* (str. 209 - 246). Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
26. Koordinacija humanitaraca Sisačko – moslavačke županije (2021). *Procjena humanitarnih potreba, Sisačko – moslavačka županija*. Posjećeno 29. lipnja 2022. godine na mrežnoj stranici Republika Hrvatska Pučka pravobraniteljica: <https://www.ombudsman.hr/wp-content/uploads/2021/12/Koordinacija-humanitaraca-Sisacko-moslavačke-zupanije-Procjena-humanitarnih-potreba.pdf>.
27. Koyama, S., Aida, J., Kawachi, I., Kondo, N., Subramanian, S. V., Ito, K., Kobashi, G., Masuno, K., Kondo, K. & Osaka, K. (2014). Social support improves mental health among victims relocated to temporary housing following the Great

- East Japan earthquake and tsunami. *The Tohoku Journal of Experimental medicine* 234 (3), 241-247.
28. Kuwabara, H., Shioiri, T., Toyabe, S. I., Kawamura, T., Koizumi, M., Ito – Sawamura, M., Akazawa, K. & Someya, T. (2008). Factors impacting on psychological distress and recovery after the 2004 Niigata – Chuetsu earthquake, Japan: Community – based study. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 62, 503-507.
 29. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 30. Mooney, M. F., Paton, D., Terte, I., Johal, S., Karanci, A. N., Gardner, D., Collins, S., Glavovic, B., Huggins, T. J., Johnston, L., Chambers, R. & Johnston, D. (2011). *New Zealand Journal of Psychology* 40 (4), 26-38.
 31. Morishima, R., Usami, S., Ando, S., Kiyono, T., Morita, M., Fujikawa, S., Araki, T. & Kasai, K. (2020). Living in temporary housing and later psychological distress after the Great East Japan Earthquake of 2011: A cross – lagged panel model. *SSM – Population Health* 11 (100629), 1-6.
 32. Nelson – Jones, R. (2007) *Praktične vještine u psihološkom savjetovanju i pomaganju*. Zagreb: Naklada Slap.
 33. Oltmann, S.M. (2016). Qualitative interviews: A methodological discussion of the interviewer and respondent contexts. *Forum: Qualitative Social Research*, 17 (2), 1-16.
 34. Onyencho, V. C., Pindar, S. K., Abdu, W. I., Mshelia, A. A., Placidus, O., Jidda, S. M. & Wakil, M. A. (2017). Assessment od Psychosocial Needs among Internally Displaced Persons (IDPS) In Maiduguri Based On the Humanitarian Emergency Settings Perceived Needs Scale (HESPER). *IOSR Journal Of Humanities And Social Science* 22, 7 (2), 17-22.
 35. Pandit, A. & Nakagawa, Y. (2021). How does reciprocal exchange of social support alleviate individuals' depression in an earthquake – damaged community? *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (1585), 1-16.

36. Renz, S. M., Carrington, J. M. & Badger, T. A. (2018). Two strategies for qualitative content analysis: An intramethod approach to triangulation. *Qualitative Health Research*, 00 (0), 1-8.
37. Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. London: SAGE Publications.
38. Ros Kozarić, M. (2020). Potresi na Banovini. *Geografski horizont* 66 (2), 7-20.
39. Rothbauer, P. M. (2008). Triangulation. U: Given M. L. (ur.), *The SAGE encyclopedia of qualitative research methods* (str. 893-895). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
40. Safarpour, H., Fooladlou, S., Safi – Keykaleh, M, Mousavipour, S., Pirani, D., Sahebi, A., Ghodsi, H., Farahi – Ashtiani, I. & Dehghani, A. (2020). Challenges and barriers of humanitarian aid management in 2017 Kermanshah earthquake: a qualitative study. *BMC Public Health* 20 (563), 1-10.
41. Seto, M., Nemoto, H., Kobayashi, N., Kikuchi, S., Honda, N., Kim, Y., Kelman, I. & Tomita, H. (2019). Post – disaster mental health and psychosocial support in the areas affected by the Great East Japan Earthquake: a qualitative study. *BMC Psychiatry*, 19 (261), 1-13.
42. Sherchan, S., Samuel, R., Marahatta, K., Anwar, N., Humphrey Van Ommeren, M. & Ofrin, R. (2017). Post – disaster mental health and psychosocial support: experience form the 2015 Nepal earthquake. *WHO South – East Asia Journal of public health* 6 (1), 22-29.
43. Shiba, K., Hikichi, H., Okuzono, S. S., VanderWeele, T. J., Arcaya, M., Daoud, A., Cowden, R. G., Yazawa, A., Zhu, D. T., Aida, J., Kondo, K. & Kawachi, I. (2022). Long – term associations between disaster – related home loss and health and well – being o folder survivors: nine years after the 2011 Great East Japan Earthquake and tsunامي. *Environmental Health Perspectives* 130 (7), 1-10.
44. Stake, R. E. (2010). *Qualitative Research: Studying How Things Work*. New York, NY: The Guilford Press.
45. Troup, J., Fuhr, D. C., Woodward, A., Sondorp, E. & Roberts, B. (2021). Barriers and facilitators for scaling up mental health and psychosocial support interventions

- in low – and middle – income countries for populations affected by humanitarian crises: A systematic review. *International Journal of Mental Health Systems*, 15 (5), 1-14.
46. Thordardottir, E. B, Gudmundsdottir, B., Petursdottir, G, Valdimarsdottir, U. A. & Hauksdottir, A. (2018). Psychosocial support after natural disasters in Iceland – implementaton and utilization. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 27, 642-648.
 47. Urbanc, K., Kletečki Radović, M. i Delale, E. A. (2009). Uključivanje i osnaživanje korisnika tijekom terenske prakse studenata socijalnog rada. *Ljetopis socijalnog rada* 16 (2), 395-423.
 48. Urbanc, K. i Ajduković, M. (2011). Novi model rada centara za socijalnu skrb: Izazovi i prepreke. *Ljetopis socijalnog rada* 17 (3) 353-389.
 49. Zhang, Y. & Wildemuth, B. M. (2009.). Qualitative Analysis of Content. U: Wildemuth, B. M. (ur), *Applications of social research methods to questions in information and library science*, (str. 318-329). Westport, CT: Libraries Unlimited.
 50. Zijlstra, A. E., Brummelaar, M. D. C. t., Cuijpers, M. S., Post, W. J., Balkom, I. D. C. v. & Seddighi, H. (2022). A safe home? A qualitative study into the experiences of adolescents growing up in the Dutch area impacted by earthquakes induced by gas extraction. *International Journal of Environmental Reserch and Public Health* 19 (4716), 1-13.
 51. Wu, Z., Xu, J. & He, L. (2014). Psychological consequences and associated risk factors among adult survivors of the 2008 Wenchuan earthquake. *BMC Psychiatry* 14 (126), 1-11.
 52. Yin, R. K. (2010). *Qualitative Research form Start to Finish*. New York, NY: The Guilford Press.
 53. Yüksel, B. & Hasirci, D. (2012). An analysis of physical and psychological expectations of earthquake victims from temporary shelters: A design proposal. *METU Journal of the Faculty of Architecture* 29 (1), 225-240.